

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Вищого навчального закладу Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»
08 липня 2015 року № 152-Н

Форма № П-4.04

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД УКООПСПІЛКИ
«ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ»**

Факультет харчових технологій, готельно-ресторанного та туристичного
бізнесу
Денна форма навчання
Кафедра туристичного та готельного бізнесу

Допускається до захисту

Завідувач кафедри Г. П. Скляр
(підпис, ініціали та прізвище)

«____» _____ 2020 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему «Інфраструктурне забезпечення розвитку туризму у Дніпропетровській
області»

зі спеціальності 242 «Туризм» освітня програма «Туризм»

Виконавець роботи Первишина Тетяна Михайлівна
(прізвище, ім. 'я, по батькові)

(підпис, дата)

Науковий керівник к. е. н. Тараненко Олександр Олексійович
(науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім. 'я, по батькові)

(підпис, дата)

Полтава – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТУРИСТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ	5
1.1. Сутнісні характеристики туристичної інфраструктури та оціночні показники її розвитку	5
1.2. Історія розвитку туристичної інфраструктури в Україні та Дніпропетровській області	18
1.3. Нормативно-правова база розвитку туристичної інфраструктури в Україні	31
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В ДНІПРОПЕТРОВСЬКІЙ ОБЛАСТІ	38
2.1. Оцінка розвитку готельного та ресторанного господарства в Дніпропетровській області	38
2.2. Сучасний стан розвитку санаторно-курортних закладів в Дніпропетровській області	45
2.3. Оцінка розвитку туризму в Дніпропетровській області	51
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	58
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ	61

ВСТУП

В нинішній час туризм є одним з найприбутковіших та найпопулярніших видів бізнесу у всьому світі. Однією з його особливостей є чутливість до соціально-економічних, політичних та інших чинників, які впливають на його стан та розвиток як на національному, так і міжнародному рівнях. Останні протиепідеміологічні заходи на міжнародному рівні засвідчили необхідність зосередження уваги на розвитку туристичного ринку України на створенні конкурентоспроможного на внутрішньому та світовому ринках національного туристичного продукту, здатного максимально задовольнити потреби населення України у розширенні внутрішнього туризму та зростанні обсягів в'їзного туризму; забезпеченні на цій основі комплексного розвитку курортних територій та туристичних центрів з урахуванням соціально-економічних інтересів їх населення.

Сфера туризму є важливою складовою економіки Дніпропетровської області. Її розвиток потребує модернізації місцевої інфраструктури, диверсифікації видів туристичних послуг, підвищення ефективності управлінських рішень щодо регулювання галузі та реалізації стратегічних пріоритетів відповідно до стану та тенденцій кон'юнктури внутрішньо-регіонального туристичного ринку. Загалом, інфраструктурне забезпечення розвитку ринку туристичних послуг є однією з найактуальніших і нагальніших проблем і важливою перспективою для Дніпропетровської області.

Об'єктом дослідження є процес інфраструктурного забезпечення туристичної діяльності в Дніпропетровській області.

Предмет дослідження – теоретико-методичні та практичні аспекти інфраструктурного забезпечення розвитку туризму у Дніпропетровській області.

Метою дипломної роботи є оцінка інфраструктурного забезпечення розвитку туризму у Дніпропетровській області.

Для досягнення мети дослідження поставлено та виконано наступні

завдання:

- охарактеризувати туристичну інфраструктуру та оціночні показники її розвитку;
- дослідити історію розвитку туристичної інфраструктури в Україні та Дніпропетровській області;
- проаналізувати нормативно-правову базу розвитку туристичної інфраструктури в Україні;
- оцінити розвиток готельного та ресторанного господарства у Дніпропетровській області;
- проаналізувати сучасний стан розвитку санаторно-курортних закладів у Дніпропетровській області;
- оцінити розвиток туризму у Дніпропетровській області.

Практичні результати кваліфікаційної роботи полягають у оцінці сучасного стану інфраструктурного забезпечення розвитку туризму у Дніпропетровській області, виявленні недоліків та перспектив цього процесу, що може бути використано під час розробки заходів розвитку туризму області.

Інформаційну базу дослідження складають офіційні статистичні дані про туристичну діяльність в Дніпропетровській області, а також нормативні документи, що регламентують туристичну діяльність та вимоги до туристичної інфраструктури, інформація із друкованої науково-практичної літератури та мережі Інтернет.

Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, переліку інформаційних джерел. Загальний обсяг роботи становить 65 сторінок друкованого тексту, включаючи 7 таблиць і 5 рисунків. Список інформаційних джерел складається з 60 найменувань на 6 сторінках.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТУРИСТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

1.1. Сутнісні характеристики туристичної інфраструктури та оціночні показники її розвитку

У сучасному світі туризм – це явище багатогранне, яке тісно взаємопов'язане з різними галузями, зокрема з географією, історією, архітектурою, медициною, культурологією, спортом та багатьма іншими. Однак, жодна з них не може повністю і вичерпно охарактеризувати його як об'єкт власних досліджень і жоден з існуючих соціально-економічних інститутів не в змозі самостійно розв'язати комплекс туристичних проблем.

Існує багато думок про туризм як про галузь господарства, так і про міжгалузевий комплекс або ринок, де туристичне підприємство з продукції різних галузей формує туристичний продукт. Однозначно прийнятого визначення щодо терміну «туризм» немає, але серед найбільш точних можна виокремити наступні:

- згідно Всесвітньої туристичної організації (ВТО) «туризм» (від французького *tour* прогулянка, поїздка) являє собою подорож у вільний час, один із видів активного відпочинку [36];

- Закон України «Про туризм» визначає це явище як «тимчасовий виїзд людини з місця постійного проживання з оздоровчою або професійно-діловою метою без заняття оплачуваною діяльністю» [1];

- за Н.Ф. Реймерсом, туризм – це будь-яка подорож з метою відпочинку та знайомства з новими регіонами й об'єктами [54];

- О.О. Бейдик вважає, що «туризм» – це форма масового подорожування та відпочинку з метою ознайомлення із навколишнім середовищем, що характеризується екологічною, освітянською та іншими функціями [53].

Отож, якщо підсумувати все вище сказане і визначити, що у будь-якому

випадку термін «туризм» характеризує діяльність осіб, які подорожують і перебувають у місцях, що знаходяться за межами їхнього звичайного середовища протягом періоду, що не перевищує одного року підряд з метою відпочинку, діловими та іншими цілями без отримання матеріального прибутку. Отже, туризм є популярною формою організації відпочинку, проведення дозвілля, пізнання рідного краю, навколишнього середовища, знайомства з історією, культурою і традиціями певної країни тощо.

Нині туризм – це невід’ємна частина життя майже третина населення. З початку 21 століття туризм за обсягом доходів займає третє місце через провідних галузей світової економіки. За чисельністю робітників також займає не останнє місце – зайнято понад 260 млн. чол., а це майже кожен 10-й працівник [36].

Туристична індустрія – це сукупність виробництв різних галузей господарства, закладів культури, освіти, науки, які забезпечують матеріально технічну базу туризму, підготовку кадрів та виробництво, реалізацію і споживанням туристичного продукту за основу якого взято природні багатства, матеріальні та духовні цінності суспільства. Тобто індустрія туризму – це господарський комплекс, який поєднує різні галузі і спеціалізується на створенні туристичного продукту, який задовольняє різні потреби населення під час подорожі шляхом створення та реалізації товарів і послуг туристичного призначення

Специфічність туристичної послуги у технологічній єдності процесу обслуговування і єдність вимог до підготовки кадрів, які більшою частиною забезпечують якість обслуговування, постійне оновлення виробничих потужностей і технологій, які забезпечать конкурентоспроможність для підприємств на туристичному ринку шляхом задоволення зростаючий проблем споживачів. Маштаби туристичного руху спричинили впровадження уніфікованих форм і стандартів, які дозволяють забезпечити масове обслуговування на індивідуальній основі, що відповідають сучасним тенденціям світового ринку послуг, якому притаманна індивідуалізація

масового обслуговування.

Індустрія туризму визначається, як міжгалузевий комплекс. Він є часткою функціонально – компонентної структури господарства і являє собою об'єднану систему галузей, виробництв і видів діяльності у яких є загальна мета та програма розвитку.

Міжгалузевий комплекс туристичної індустрії відрізняється складністю внутрішньої структури, ієрархією цілей функціонування компонентів і елементів, різноманітністю зовнішніх та багаторівневістю внутрішніх комплексоутворюючих зв'язків. Елементи індустрії туризму це підприємства та установи, головною метою яких є у задоволенні певних туристичних потреб. Особливістю туристичних послуг є наявність значної кількості елементів, їх ієрархічність відповідно до обсягів діяльності, забезпечення виробничими потужностями і рівня розвитку матеріально – технічної бази, виробничо-технологічні, інформаційні, організаційно-управлінські, фінансово-економічні зв'язки, що об'єднують зазначені елементи галузі, які виступають структурними компонентами індустрії туризму.

Функцією підприємств туристичної галузі є створення, реалізація та організація споживання послуг та товарів туристичного призначення, виробництво турпродукту. Підприємства у туристичній галузі це ті, що надають послуги гостинності, транспортні послуги та послуги підприємств, що створюють комплексний турпродукт і організують його споживання. Гостинність це система, що створює умови для комфортного перебування споживача поза місцем проживання. До цієї системи відносяться послуги розміщення, харчування та інші додаткові послуги, необхідні подорожуючому для повноцінної життєдіяльності, додаткові послуги, пов'язані зі здійсненням мети подорожуючого (екскурсійні, культурно-просвітницькі, релігійні, ділові, лікувальні та інші) та послуги дозвілля, які урізноманітнюють подорож. Цей комплекс гостинності може бути забезпечений на основі туристичної інфраструктури.

Термін «туристична інфраструктура» – це латинське словосполучення,

що складається з понять «infra» (під) та «sturtura» (будова, розташування). Цей термін пройшов тривалий шлях розвитку. На початку XX ст. під інфраструктурою мали на увазі комплекс споруд, які забезпечували дії збройних сил, – склади, військові бази, полігони та ін. [18].

У 40-х роках поняття «інфраструктура» почали використовувати у промисловому та сільськогосподарському виробництві. С. Юрченко вказує, що цей термін з 50-х років багато застосовують в економічній літературі. Під інфраструктурою стали розуміти сукупність галузей і видів діяльності, які обслуговують і виробничу, і невиробничу сфери економіки [58].

На думку ж С. Синько та М. Скринько, інфраструктура як складова економіки, являє собою сукупність суб'єктів господарювання і специфічних акумульованих на певній території об'єктів загальноекономічного призначення, що задовольняють матеріальні, духовні й соціальні потреби людини через надання комплексу послуг з метою створення загальних умов для ефективного функціонування процесу суспільного відтворення та нормальної життєдіяльності людини.

Отже, туристична інфраструктура – це сукупність підприємств, установ і закладів, діяльність яких спрямована на задоволення потреб споживачів туристичних послуг.

Туристична інфраструктура складається із наступних складових:

- підприємства, що надають послуги з розміщення;
- підприємства харчування;
- підприємства, що займаються транспортним обслуговуванням;
- туристичні підприємства з розробки, реалізації та супроводу туристичного продукту;
- рекламно-інформаційні підприємства;
- виробничі туристичні підприємства;
- підприємства торгівлі;
- підприємства сфери дозвілля в туризмі;
- установи самодіяльного туризму;

- наукові та проектні заклади;
- навчальні туристські заклади;
- органи управління туризмом [52].

Це узагальнені групи туристичних підприємств, що об'єднують відповідні суб'єкти господарювання (таблиця 1.1.1).

Таблиця 1.1.1

Елементи туристичної інфраструктури [27]

Група підприємств	Підприємства
1. Підприємства, що надають послуги з розміщення	<ul style="list-style-type: none"> - готелі, мотелі, кемпінги; - пансіонати, приватні квартири і будинки; - туристичні бази, будинки відпочинку, притулки; - інші засоби розміщення.
2. Підприємства харчування	<ul style="list-style-type: none"> - ресторани, столові; - кафе, бари; - інші підприємства харчування.
3. Підприємства, що займаються транспортним обслуговуванням	<ul style="list-style-type: none"> - автопідприємства; - авіаційні підприємства; - залізничні відомства; - підприємства морського і річкового транспорту та ін.
4. Туристичні підприємства з розробки, реалізації та супроводу туристичного продукту	<ul style="list-style-type: none"> - туристські оператори; - туристські агентства; - екскурсійні бюро; - організації, що надають послуги гідів-перекладачів та ін.
5. Рекламно-інформаційні підприємства	<ul style="list-style-type: none"> - рекламні агентства; - рекламні бюро; - інформаційні агентства.
6. Виробничі туристичні підприємства	<ul style="list-style-type: none"> - фабрики з виробництва туристської і готельної меблів; - підприємства з виробництва туристичного спорядження; - фабрики туристських сувенірів і ін.
7. Підприємства торгівлі	<ul style="list-style-type: none"> - магазини з реалізації туристичного спорядження; - магазини з реалізації туристських сувенірів; - пункти прокату.
8. Підприємства сфери дозвілля в туризмі	<ul style="list-style-type: none"> - кіноконцертні зали; - нічні клуби, казино; - гральні автомати; - театри, музеї та ін.
9. Установи самодіяльного туризму	<ul style="list-style-type: none"> - туристичні клуби; - альпіністські клуби; - туристські велосипедні клуби; - клуби водного самодіяльного туризму та ін.
10. Наукові та проектні заклади	науково-дослідні інститути та лабораторії.
11. Навчальні туристські заклади	<ul style="list-style-type: none"> - вищі і середні спеціальні туристські заклади; - інститути підвищення кваліфікації та перепідготовки.
12. Органи управління туризмом	<ul style="list-style-type: none"> - комітети і департаменти туризму; - громадські туристичні організації і об'єднання.

Охарактеризуємо окремі елементи туристичної інфраструктури, наведені в таблиці 1.1.1.

Засіб розміщення – це будь-який об’єкт, що регулярно або частково надає місця для ночівлі. Засоби розміщення складають основну частину туристичної індустрії. Серед усіх можливих засобів розміщення туристів особливе місце належить готелям. Враження про готель починається зі служби прийому та розміщення. Тому високий рівень якості готельних послуг, професійні та моральні навички і додержання основних стандартів є ключовими у роботі цієї служби.

Класифікують готельні підприємства за рівнем комфорту, що має важливу роль в управлінні якістю готельних послуг. Встановлення рівня комфорту лежить в основі понад тридцять систем класифікації, найпопулярнішою є європейська, система «зірок», що ґрунтується на Французькій національній системі класифікації, основою якої є розподіл готелів на категорії від однієї до п’яти зірок. Такою системою користуються у Франції, Австрії, Угорщині, Єгипті, Китаї, Росії, Білорусі та ряді інших країн.

Засоби розміщення можна поділити на:

1. основні або традиційні (готелі, пансіонати, турбази, мотелі тощо), які постійно надають комплекс послуг гостинності, поєднуючи в процесі обслуговування капітальні основні фонди і кваліфіковану працю;
2. додаткові (кемпінги, молодіжні табори та туристичні села, студентські гуртожитки, тимчасові орендовані помешкання тощо), що працюють сезонно і надають обмежену номенклатуру послуг, використовуючи переважно некапітальні будівлі або пристосовані приміщення.

Гарантовану якість гостинності надає готель – комерційне підприємство, що спеціалізується на наданні послуг розміщення, харчування та додаткових послуг, які надають безпечні та комфортні умови проживання та життєдіяльності людині, що знаходиться поза місцем свого постійного проживання [31]. Готелем можна вважати тільки ті заклади, потужність яких складає не менше 10 місць або номерів і котре гарантує забезпечення послуг

розміщення та харчування (яких складає не менше сніданку) та надання інших послуг за встановлену плату.

За рівнем комфортності готелі класифікують: від «*» до «*****» за зростанням якісних показників. Готелі також класифікують за величиною (кількістю місць або номерів):

- малі готелі – до 100 місць;
- середні готелі – від 101 до 250;
- великі готелі – від 250 до 500;
- крупні – до 1000 [31].

Є готелі з більшою кількістю місць, такі готелі називають готельними комплексами.

За місцем розташування:

- міські;
- курортні;
- замкові;
- придорожні;
- сільські;
- транспортні [31].

Отже, готелі – це базові установи в організації обслуговування туристів, а готельне господарство це основна туристична галузь в індустрії туризму.

Всесвітня туристична організація висунула класифікацію готелів на основі специфіки організації діяльності та особливостей використання в туризмі, в якому намагалися поєднати всі види існуючих засобів розміщення туристів у чотири основні групи

Загалом до засобів розміщення належать:

- готелі;
- мотелі;
- пансіонати;
- курортні готелі;
- клубні готелі;

- гостьові будинки;
- туристичні бази;
- молодіжні готелі;
- туристичні кемпінги;
- підприємства соціального туризму;
- лікувальні готелі;
- транспортні засоби;
- ротелі, ботелі, флотелі, альпотелі тощо;
- табори праці та відпочинку;
- приватні та орендовані приміщення (помешкання та будинки) [30].

Тобто, гостинність поєднує діяльність готельного, рекреаційно-оздоровчого, санаторно-курортного господарств, харчування, торгового і побутового обслуговування, організації екскурсійної та послуги дозвілля, створюючи сприятливу атмосферу і забезпечуючи споживачу комфортне перебування в місці відпочинку та реалізацію мети подорожування з максимально можливими зручностями.

Транспортна інфраструктура є важливою складовою туристичної інфраструктури.

Послуги транспортування у туристичній сфері є невід'ємною частиною у подорожі, умовою розвитку туризму та відносяться до основних послуг у туристичній сфері. Від рівня розвитку транспортної інфраструктури залежать якість, обсяг та характер надання транспортних послуг в туризмі. Стан транспортної інфраструктури характеризується густотою транспортної мережі, її технічним станом і відповідністю середньосвітовим стандартам, формуванням транспортних полімагістралей з розвиненою інфраструктурно-логістичною системою, здатною опрацьовувати зростаючий транспортний потік з мінімальними витратами часу. Сучасні транспортні засоби, їх технічні характеристики (швидкість, надійність, комфортабельність) впливають на попит, визначають споживацькі уподобання та гарантують якість обслуговування. Отже, добре розвинена транспортна інфраструктура дає

можливість надавати різноманітні транспортні послуги, зробити їх взаємозамінними і також впливає на зростання загальної рухомості населення і розвиток туризму.

Транспортний комплекс України недостатньо розвинений, що є однією з проблем, які заважають та негативно впливають на розвиток туристичної галузі, система якості обслуговування туристів також недостатньо розвинена. Тому покращення якості послуг транспортного комплексу України є важливим. Україна надає комплекс послуг, що задовольняє потреби туристів: залізничні перевезення, автомобільні, авіаційні, морські та річкові.

На території України є ділянки таких міжнародних транспортних коридорів:

1. критський коридор № 3 (Берлін – Дрезден – Вроцлав – Львів – Київ);
2. критський коридор № 5 (Трієст – Любляна – Будапешт (Братислава) – Львів – Рівне – Сарни – Мінськ);
3. критський коридор № 7 (Дунайський (водний));
4. критський коридор № 9 (Гельсінкі – Санкт-Петербург – Мінськ (Москва) – Київ – Кишинів (Одеса) – Димитровград – Александрополіс);
5. Балтійське море – Чорне море (Гданськ – Варшава – Ковель – Одеса);
6. Європа – Азія (Франкфурт – Краків – Львів – Дніпропетровськ – Алма-Ата (продовження коридорів № 3 і 5));
7. ЧЕС (Анкара – Єреван – Тбілісі (Баку) – Ростов-на-Дону – Донецьк – Одеса (Кишинів) – Бухарест (Тирана) – Димитровград (Афіни) – Стамбул);
8. Євразійський (Одеса – Тбілісі (Єреван) – Баку – Ашгабат);
9. Північ – Південь (Харків – Полтава – Кіровоград – Одеса)

Транспортна інфраструктура України повинна відповідати міжнародним вимогам, перевезення мають здійснюватися якісно та відповідати вимогам туристів, а саме: швидко, безпечно, надійно, комфортно.

Транспортні перевезення є невід’ємною та дуже важливою складовою

туристичного потоку саме іноземних громадян в Україну.

Україна є транзитним транспортним мостом, що поєднує країни Європи, Азії та Америки. Найбільш розвинена мережа залізничних магістралей характерна для Придніпров'я, правобережного лісостепу та західних територій України. Серед внутрішньодержавних залізниць найбільше значення мають лінії Київ – Харків, Київ – Львів, Київ – Одеса, Харків – Севастополь. Туристи подорожуючи на довгі відстані від 500 до 1000 км. Надають перевагу залізничному транспорту. Основні напрямлення: Росія, Білорусь, Балтійські країни, Польща, Чехія, Словаччина, Угорщина, Румунія, Сербія, Болгарія, Молдова [41]. До морської інфраструктури України належить акваторія Азовсько-Чорноморського басейну, який оточують шість держав. Причорноморська морська інфраструктура є частиною міжнародних транспортних коридорів в Азовсько-Чорноморському і Чорноморсько-Каспійському регіонах, тому її розвиток не може здійснюватися без інтеграції в систему міжнародних транспортних коридорів.

Україну та інші країни, що знаходяться в Чорноморському регіоні з'єднує розвинені морські лінії та паромні переправи, а саме Іллічівськ-Варна, Іллічівськ-Поті, Одеса-Хайфа. Найбільшу роль у пасажирських перевезеннях відіграє Дніпровський басейн. По Дніпру та його найбільших притоках – Прип'яті та Десні – здійснюється понад 90 % усіх перевезень річкового транспорту в країні. Найбільші порти на Дніпрі – Київ, Дніпропетровськ і Запоріжжя [56].

Річковий транспорт України не розвивається, мало використовується та посідає останнє місце в пасажироперевезеннях країни, та занепадає. Головними та найбільшими річковими портами України є Київ, Кременчук, Дніпро, Запоріжжя, Нікополь, Херсон, Ізмаїл, Рені, але тільки дві області країни (Одеська та Київська) здійснюють міжнародні річкові пасажироперевезення.

Національна мережа автомобільних доріг загального користування становить 163033 км. Найбільшу довжину автодоріг мають Харківська (9571 км), Вінницька (9523 км), Дніпропетровська (9187), Полтавська (8852),

Київська (8530 км) та Житомирська (8522 км) області. Найменшу – Чернівецька (2874 км), Закарпатська (3330 км) та Івано-Франківська (4189 км) [11]. Укравтодор. Державне агентство автомобільних доріг України. Бюлетень доріг 2008 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukravtodor.gov.ua

Нажаль, інфраструктура автомобільних доріг не відповідають європейським стандартам по багатьох критеріях: а саме, по швидкості пересування, наявності комплексних пунктів сервісного обслуговування, технічної та медичної допомоги, оснащеності телекомунікаційними засобами [12]. Велике значення у функціонуванні транспортної інфраструктури і підвищення потреб та попиту на пасажирські перевезення в Україні є авіаційних транспорт, що стабільно працює.

В Україні авіап перевезення пасажирів здійснюють транспортні засоби Державної національної авіакомпанії «Міжнародні Авіалінії України», а також низка інших авіакомпаній — «Авіаційна компанія «Роза Вітрів», «Авіалінії Візз Ейр Україна», «SkyUp» [19].

Отже, Україна має великий потенціал у транспортній інфраструктурі, що може сприяти розвитку транспортної мережі, інтеграції України у міжнародних економічних простір та збільшення потоків в'їзного туризму. Проте на даний момент стан транспортної мережі України не є задовільним.

Туристичні підприємства є інтегруючою складовою туристичної інфраструктури.

Головна мета туристичних підприємств полягає у наданні певних туристичних послуг та активізації туристів, а сутність їх діяльності полягає у створенні комплексного турпродукту. За характером діяльності та обсягами, організаціями туристичного процесу підприємства поділяються на туристичних агентів та туроператорів.

Туристичні оператори (далі – туроператори) – юридичні особи, створені згідно із законодавством України, для яких виключною діяльністю є організація та забезпечення створення туристичного продукту, реалізація та надання туристичних послуг, а також посередницька діяльність із надання характерних

та супутніх послуг і які в установленому порядку отримали ліцензію на туроператорську діяльність [1].

Туристичні агенти – юридичні особи, створені згідно із законодавством України, а також фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності, які здійснюють посередницьку діяльність з реалізації туристичного продукту туроператорів та туристичних послуг інших суб'єктів туристичної діяльності, а також посередницьку діяльність щодо реалізації характерних та супутніх послуг [1].

Основна мета функціонування туристичних підприємств – задоволення туристичних потреб споживачів. Тому основний вид діяльності туристичних підприємств – це розробка та реалізація туристичного продукту- комплексу туристичних послуг, що задовольняють потреби туриста під час його подорожі. Туроператори виконують головну роль в туризмі. Під час організації турів вони встановлюють зв'язки з підприємствами розміщення, харчування, транспорту, а також залежно від характеру туру з культурно-просвітницькими, розважальними установами, екскурсійними бюро.

Діяльність туроператорських підприємств також називають туроперейтинг. Туроперейтинг – це діяльність підприємств, що створюють та реалізують комплекс туристичних послуг у вигляді кінцевого продукту (тобто туру), що спрямована на задоволення потреб споживачів у туристичній сфері, шляхом продажу на ринку [6].

Туристичний продукт повинен бути постійно представленим. У комплекс заходів щодо просування туристичного продукту входять такі засоби впливу: робота зв'язків з громадкістю (пропаганда), реклама туристичного продукту, стимулювання збуту туристичного продукту [35]. Туроператорська діяльність пов'язана з наданням туристичних послуг, тому підлягає ліцензуванню. В законі України «Про туризм» вказано, що ліцензуванню на здійснення туристичної діяльності підлягають туристичні агентства, бюро подорожей, екскурсійні бюро, бюро по прийому туристів, туристичні оператори, готелі, мотелі, кемпінги, туристичні комплекси і бази, інші юридичні особи незалежно

від форм власності і фізичні особи, які здійснюють туристичну діяльність, передбачену їх статутами чи положеннями [1]. Ліцензуванню підлягають такі види туристичної діяльності:

- організація іноземного туризму;
- організація внутрішнього туризму;
- організація зарубіжного туризму;
- екскурсійна діяльність [8].

У наш час туристична індустрія України реалізовує свої можливості лише на 30% [26].

Основним завданням діяльності туроператора і турагента є створення і збут турів, підкріпленого відповідною програмою обслуговування. Цей продукт і є основним туристським продуктом туроператора, що випускаються на ринок і реалізується через агентську мережу.

Детальна оцінка туристичної інфраструктури повинна проводитися в розрізі кожного її елемента. Так, для елемента компоненти «підприємства, що надають послуги з розміщення» властиві такі показники:

- забезпеченість території засобами розміщення туристів для різних категорій туристів;
- кількість ліжко-місць у засобах розміщення туристів;
- завантаженість засобів розміщення туристів;
- прибуток у розрахунку на одне місце у засобах розміщення туристів;
- кількість працівників у засобах розміщення туристів у розрахунку на одну тисячу наданих ліжко-діб;
- середня площа засобів розміщення туристів у розрахунку на одне місце.

Система показників оцінки туристичної інфраструктури повинна:

- відображати внутрішній взаємозв'язок показників, що характеризують процес формування туристичної інфраструктури;
- охоплювати усі аспекти туристичної діяльності, тобто всесторонньо характеризувати процес підвищення ефективності туристичної інфраструктури;
- послідовно переводити одні показники в інші;

- зводити сукупність окремих показників в один чи кілька узагальнюючих показників або інтегральний показник.

Для того, щоб охарактеризувати процес підвищення рівня розвитку туристичної інфраструктури з врахуванням взаємозв'язку, взаємозалежності та взаємозумовленості його показників, необхідно скористатися принципом інтеграції. Такий принцип вимагає розробки та використання інтегрального показника, який формується шляхом згортання багатьох одиничних показників.

Інтегральний метод факторного аналізу розв'язує важливу проблему - повне розкладання приросту результативного показника за факторами при їхньому незалежному розгляді. Але проблема повного (точного) розкладання постає при теоретичних розрахунках. Для прийняття практичних рішень виникає потреба визначення змін та порівняльну вагомість факторів у динаміці результативного показника, а не точне їхнє значення.

Таким чином, туристична інфраструктура відіграє важливу роль у розвитку індустрії туризму. Структура туристичної інфраструктури є досить різноманітна і покликана забезпечувати задоволення усіх потреб подорожуючої людини. Всі елементи інфраструктури тісно взаємопов'язані між собою, що потребує ефективного управління кожним із них для успішного функціонування всієї індустрії туризму.

1.2. Історія розвитку туристичної інфраструктури в Україні та регіоні

Туризм на сьогоднішній день став одним із провідних сфер для економіки більшості країн світу. Україна також входить у цей список.

Вже у стародавні часи народи, що належали до Середземномор'я мали географічні описи, що давали змогу уявити, що знаходилось навколо, тобто вони мали уяву про сусідні території. Для того, щоб утворити тісні торгові зв'язки та розвиток обміну потрібно було мати точну й достовірну інформацію про різні країни та їх народ, а також звичаї.

Сучасний туризм став наслідком виникнення та еволюціонування подорожей. Люди завжди подорожували та робили записи про свої мандрівки. На початку зародження туризму мандрівники самостійно організовували подорожі. Мандрували вони для того, щоб вивчити звичаї та побут, рівні та особливості розвитку різних народів та країн. Під час римської імперії виникають деякі важливі елементи в індустрії туризму – заїжджі двори, як державні так і приватні. У середні віки під час розвитку християнства та торгівлі почали мандрувати з метою розповсюдження релігії, а також розширення товарів у місцях де їх не виготовляють. У цей час туристична інфраструктура починає розширюватися через появу монастирів, а заїжджі двори розвиваються за рахунок купців. В епоху великих географічних відкриттів метою було захоплення та освоєння нових територій.

Історія розвитку туристичної інфраструктури на теренах українських земель розпочалася ще у часи Київської Русі. Слов'янський темперамент – саме це сприяло формуванню інфраструктури гостинності на Русі, бо саме слов'яни приділили особливу увагу до гостей, забезпечували їх їжею та створювали для них комфортні умови під час проживання. Зокрема, ставитись з повагою до гостей заповідає синам у «Повчанні» київський князь Володимир Мономах, найчастіше іноземних гостей київські князі приймали в літніх резиденціях, серед яких найвідомішими були: «Красний двір Володимира Великого» на Печерську та «Вишгород» біля Києва. Перші заклади гостинності у Київській Русі вважаються заїжджі двори їх також називали «ями». Коли почало розвиватися поштове сполучення у XV ст. такі двори почали відкривати створювали біля поштових станцій, підпорядкованих Ямському наказу. У великих містах почали виникати гостинні двори. Їх послугами користувалися державні службовці та купці. Такі двори огорожували оборонними стінами, баштами і мали декілька в'їзних воріт.

Корчми – це ще один вид дворів, що надавали послуги гостинності на українських чумацьких і торгових шляхах. Вони були місцем зупинки для проїжджих, торгували хмільними напоями та були місцем розваг. Корчма мала

дві чітко розділені частини: приміщення для харчування з двома кімнатами та приміщення для ночівлі [25].

Виникнення туристичної діяльності та її розвиток можна поділити на:

1 етап – передісторія туризму – з найдавніших часів до 1841 р. – це початковий етап розвитку туризму;

2 етап – елітарний туризм і зародження масового туризму – з 1841 р. до 1914 р. – етап становлення організованого туризму ;

3 етап – початок становлення масового туризму – з 1914 р. до 1945 р. – формування індустрії туризму;

4 етап – масовий туризм – з 1945 р. до наших днів – глобалізація туристичної індустрії [16]. У світі туризм стрімко розвивався, тому в 1951 р. привів до створення Європейської комісії з туризму (ЄТС) і Карибської організації з туризму (СТО), а в 1957 р. – Азіатсько-Тихоокеанської асоціації з туризму (ПАТА). В 1975 р. створено Всесвітню туристичну організацію (ВТО), вона є неурядовим агентством, яке збирає та публікує туристичні данні, забезпечує технічну допомогу й організацію конференцій та підтримує програми навчання фахівців для туризму.

Історія розвитку туризму в Україні розпочинається у першій половині дев'ятнадцятого століття коли українська інтелігенція почала цікавитись своєю Батьківщиною, її природними, історичними та культурними пам'ятками. Найбільшу увагу організації народознавчих мандрівок приділяли члени «Руської трійці» – М. Шашкевич, І. Вагилевич та Головацький [3]. Лікувальний потенціал Криму, Прикарпаття та Закарпаття почали досліджувати у другій половині дев'ятнадцятого століття. Укінці дев'ятнадцятого століття почали створюватись перші туристичні бюро, які займалися організацією туристичних подорожей у регіоні. Одним з перших було створено Ялтинське екскурсійне бюро (1895). Такі організації згодом було створено в Галичині (у Львові, Перемишлі, інших містах краю). У цей же час починає розвивати свої рекреаційно-туристичні можливості Яремчі, Ворохти тощо. В Українських Карпатах розвивається лещетарський туризм (лижний спорт).

У 20-х роках двадцятого століття на українських землях було відкрито перші будинки відпочинку, спочатку на Донбасі, а згодом і в інших регіонах. У цей же час починають розвиватися курорти та курортологія. У 1928 р. було створено Одеський науково-дослідний інститут курортології для розв'язання проблем грязелікування та бальнеотерапії при захворюваннях серцево-судинної та нервової систем, органів травного тракту та сечовивідних органів тощо.

Після Другої світової війни у 1945-1948 рр. відбувалося відновлення союзних маршрутів, вирішувалась проблема підготовки кадрів. Для цього профспілки підготовлювали громадських активістів. Так на 1947 р. було підготовлено 13037 громадських працівників [57]. Також у цей період почалась відбудова готельного господарства. Почали відбудову тих установ, що були зруйновані під час війни: школи, ВНЗ, звичайні житлові будинки, культурні заклади та наукові установи.

Також поліпшувалась екскурсійна робота, розроблялися нові екскурсії із загальноосвітніх і спеціальних тем. Прийняття цих рішень покращило стан туризму. У 1947-1948 рр. із усіх підготовлених туристичних установ профспілок використовувалось тільки 70 % [57]. Популярність на туризм з'явилась після постанови ЦК ВЛКСМ від 29 березня 1950 р. «Про участь комсомольських організацій у підготовці й проведенні літнього спортивного сезону 1950 р.». Цей вид діяльності став одним з найважливіших серед видів освіти для молоді, був важливим для патріотичного виховання, впливав на загальнофізичну підготовку та був неодмінною умовою для цілеспрямованого відпочинку. Саме через ці заходи туризм почав краще розвиватися наприкінці 40-х – на початку 50-х рр. У 1951 р. на турбазах України побувало 13811 туристів [57].

У період 1946-1947 рр. для ремонту і оснащення культурних та спортивних споруд було витрачено 1400 млн крб. Тому уже у 1946р. для роботи в туристичних установах було задіяно 8,8 тис чол [57].

У 1949-1954 рр. ВЦРПС почали будувати нові туристичні установи, закупили нове обладнання, інвентар, зробили перебудовування багатьох установ

та методичну роботу, а також сприяли підготовці нових кваліфікованих кадрів та пропагандували туризм. На усі ці заходи було витрачено 59,5 млн крб, що майже на 15 млн крб перевищувало капіталовкладення 1939-1940 рр. [57]. Такі заходи дали деякі позитивні результати.

Туризм в Україні за часів СРСР розвивався на профспілковій та відомчій основі. Путівки на бази та у будинки відпочинку надавали як своєрідний вид пільг. «Укрпрофтуризм» керував профспілковим туризмом в Україні. Він розвивався дуже швидко – лише 10 % прибутку від путівок сплачували організації до бюджету міста. Потім ці кошти йшли на будівництво транспортних шляхів, відновлення і реставрацію історичних та культурних пам'яток тощо. Впровадженням іноземного туризму монопольно займалися декілька компаній : «Інтурист», а також «Супутник» – організація, яка впорядковувала в СРСР міжнародний молодіжний туризм.

До 1991 р. рекреаційно-туристичне господарство України функціонувало в одному рекреаційно-туристичному комплексі Радянського Союзу. Усі курорти належали державі та уся туристична діяльність була централізована.

У період з 1991 по 1993 роки був найважчим для туризму в Україні. У цей час туристичний обсяг на внутрішньому ринку зменшився в чотири рази, а обсяг туристів з інших країн зменшився на 80%. На 1992 рік Україну відвідало лише 120 тисяч іноземних туристів [57].

З 1995 року розпочався новий етап відродження та розвитку українського туризму , тому що цього року Верховна Рада України прийняла Закон «Про туризм». На сьогодні туризм розглядають, як одну з провідних галузей економіки України у недалекому майбутньому [1].

У другій половині 90-х років стан готельного господарства почав стабілізуватися, але мала місце тенденція до зменшення готельної бази у порівнянні з попередніми роками (таблиця 1.2.1).

Таблиця 1.2.1

Кількість та місткість готелів в Україні у 1993-1994 рр. та 2001 р. [10]

Показник	Роки			Відхилення			
				абсолютне (+;-)		відносне, %	
	1993	1994	2001	2001/ 1993	2001/ 1994	2001/ 1993	2001/ 1994
Кількість готелів, одиниць	1654	1466	1258	-396	-208	-23,94	-14,19
Кількість місць, ліжко-місць	157370	140013	100677	-56693	-39336	-36,03	-28,09

У 2003 році створена перша в Україні національна готельна мережа «Premier International» під брендами:

- «Accord Hotels». Філософія бренду – перевершити очікування гостя від готелю середнього рівня з орієнтацією на бізнес-послуги та потреби бізнесменів, а також професійний підхід до організації та проведення заходів різного формату;

- «Premier Hotels» – колекція розкішних готелів;
- «Компас Готелі» – мережа бюджетних готелів.

До найвідоміших входять:

- «Premier Palace»-5* (Київ);
- «Ореанда»-4* (Ялта) ;
- «Дністер»-4* (Львів);
- «Star»-4* (Мукачеве);
- «Лондонський»-4* (Одеса);
- «Cosmopolit»-4* (Харків).

У грудні 2006 року почала своє існування Асоціація малих готелів та апартаментів України. Їх метою було сприяння, захист та підтримка діючих та асоційованих членів асоціації, підвищення стандартів обслуговування через брендинг-програму «Золотий ключ».

До 2013 року включно на туристичному ринку України відкрили свої двері готельні підприємства відомих брендів (таблиця 1.2.2).

Таблиця 1.2.2

Показники формування готельної мережі в Україні у 2010-2013 рр. [23]

Назва	Категорія готелю (*)	Кількість кімнат	Дата відкриття
Fairmont Grand Hotel Kyiv	5	250	2010-2011
Ibis	3	215	2010-2011
Holiday Inn	3-4	210	2011-2012
Radisson SAS, Kyiv	5	255	2012-2013
Hilton	5	270	2012-2013
Park Inn (Дніпропетровськ)	4	250	2011-2012
Novotel (Львів)	4	70	2012-2013

Станом на 2010 рік в Україні функціонувало: 815 готелів, 19 мотелів, 6 готельно-офісних центрів, 9 кемпінгів, 42 молодіжні турбази та гірські притулки, 191 гуртожиток та 341 інше місце для тимчасового проживання. Та напередодні Євро-2012 кількість готелів почала стрімко зростає. Станом на 2013 р. приїжджих обслуговують 7 п'ятизіркових готелів: «Premier Palace», «Hilton», «St Sofia Regency Hyatt», «Intercontinental» та «Опера (Інтерн)» у Києві, «Donbass Palace» у м. Донецьку, «Україна» у м. Дніпропетровську та «Ортодос» у м. Одесі; 46 чотиризіркових готелів, близько 350 – тризіркових, двозіркових та однозіркових, решта – близько 410 готелів – не мають категорії. Але починаючи з 2013 року до 2017 знову спостерігалася тенденція зменшення готельних закладів майже на 30% [13]. Станом на січень 2017 року в Україні функціонує 4572 колективних розміщення з загальною кількістю місць 407975:

- 2645 – готелі та аналогічні засоби розміщення (мотелі, хостели, кемпінги, тощо) з загальною кількістю місць – 135 397;
- 1927 – спеціалізовані засоби розміщення (санаторії, пансіонати, бази відпочинку, тощо) з загальною кількістю місць – 272 584. Зіркову обов'язкову категоризацію мають лише 235 готелів.

В Україні найбільше підприємств готельного господарства розташовано в м. Києві), Дніпропетровській, Одеській областях та Автономній Республіці

Крим, що пов'язано з високим рівнем їх індустріального розвитку, наявністю центрів туристичних потоків або курортної місцевості.

На сьогоднішній день обслуговуванням туристів в Україні займається понад 8000 закладів оздоровлення й відпочинку, майже 6500 готелів, мотелів, кемпінгів різних форм власності, 5222 транспортних засобів. Туристичною діяльністю займаються 5,5 тисячі підприємств, на яких працюють понад 120 тисяч осіб [46].

Туризм в Україні став наближатися до світового рівня. З'явилися й розвиваються підприємства, що спеціалізуються на туристичній діяльності різних видів та організаційно-правових форм. Створено широку мережу туристичної індустрії, до якої входять засоби розміщення, об'єкти харчування, розважального, пізнавального, ділового, оздоровчого, спортивного, релігійного та іншого призначення. У 2018 р. послугами понад 4,8 тис. туристичних організацій України скористалося біля 4,5 млн туристів. Основною метою подорожей для усіх категорій туристів залишається дозвілля та відпочинок

Основними елементами туристичної інфраструктури України є:

1. Об'єкти розміщення;
2. Об'єкти харчування;
3. Супутня та комунікаційна сфери [15].

Дніпропетровська область розміщена у південно-східній частині України в басейні середньої і нижньої течії Дніпра, її площа становить 31,9 тис. кв. км (5,3 % від території України). За геологічними умовами Дніпропетровська область поділяється на два субрегіони: Український кристалічний щит (65 % площі області) та Дніпровсько-Донецька западина (решта 35 %) [17].

В області 55 річок. Головна водна артерія – Дніпро, який перетинає територію області з північного заходу на південний схід. Тут також протікають його притоки Оріль, Самара, Базавлук, Інгулець із Саксаганню та ін. В області налічується 105 природно-заповідних територій і об'єктів [17].

Область має значні рекреаційні ресурси, основними складовими яких є м'який клімат, мінеральні води і лікувальні грязі (озеро Солоний Лиман у Новомосковському районі).

Дніпропетровська область має свою неповторну історію розвитку туристичної інфраструктури.

У 1552 р. був споруджений замок на острові Мала Хортиця князем Д. Вишневецьким. Саме він вважається засновником першого із запорозьких укріплень. В 1540-х роках Січ розташовувалась на острові Томаківка (поблизу м. Марганець Дніпропетровської області). В 1563 р. Січ перемістилась на острів Базавлук (також у Дніпропетровській області). В 1638 р. виникає Никитинська Січ (поблизу м. Нікополь Дніпропетровської області), де гетьманом став Богдан Хмельницький. На території сучасної Дніпропетровської області розпочалась визвольна війна українського народу. У середині XVII ст. існувала Чортомлицька (Стара) Січ неподалік від м. Нікополь Дніпропетровської області. Найбільше історії мала саме вона, бо мала урвисті береги річок та захисні споруди, що були найкращим природним укріпленням. Саме через це Січ була серйозною перешкодою для ворогів.

У 1775 р. планувалося будівництво адміністративного центру Новоросійської і Азовської губерній на місці де зливаються річки Кільчень і Самара (поблизу сучасного Новомосковська), але будівництво невдовзі припинилось тому, що землі були поганими для будівництва. Отже у 1784 р. на правобережжі Дніпра, на місці козацької слободи Половиця, заклали нове губернське місто і назвали Катеринославом- саме так раніше називалося уже знайоме для нас місто Дніпро (рис. 1.1.1).

Назване було місто Катеринославом в честь російської імператриці. Якраз сама Катерина під час подорожі по землях, що тільки приєднались, заклала перший камінь нині знайомого нам Преображенського собору у місті Дніпро. Сучасниками XVIII ст. стали Потьомкінський палац, будинок канцелярії та суконна фабрика. У першій половині XIX ст. були побудовані Свято-Преображенський собор, земська лікарня та будинок губернатора.

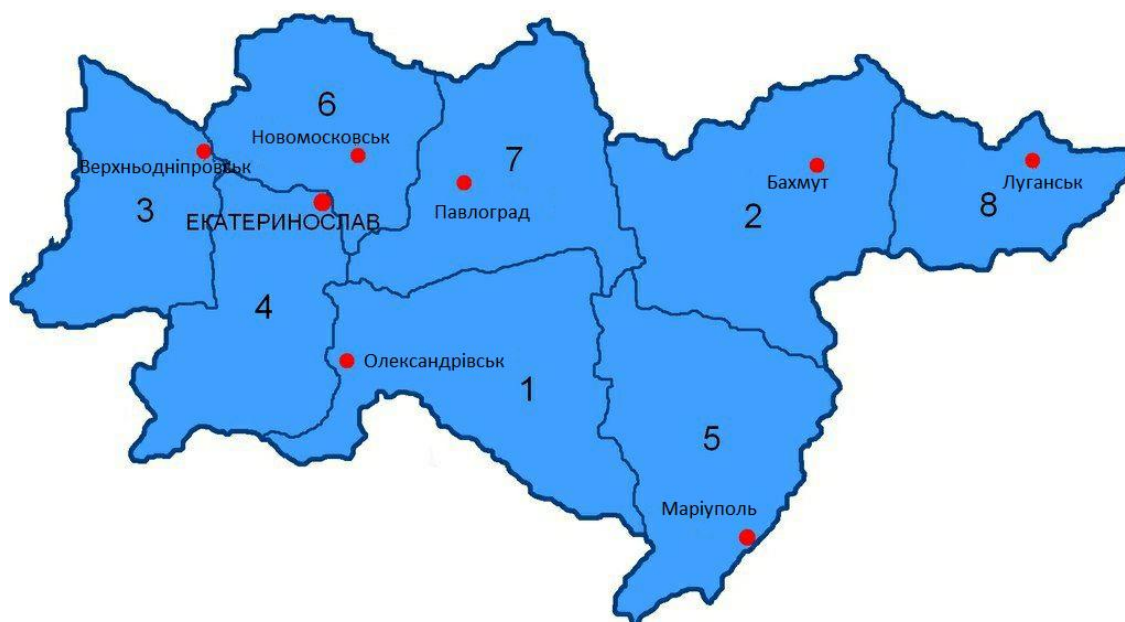

Рис. 1.2.1. – Вигляд Катеринославської губернії 1802 р. [21]

Під час індустріалізації у другій половині XIX ст. з'являються іншу будівлі такі, як: вище гірське та комерційне училища, міська управа, театр. Дніпро стрімко розвивалося так у XX ст. з'явилися будівлі адміністративного, культурного, житлового, культового та туристичного призначення.

У 1926 році Катеринославський округ об'єднано з Павлоградським. 27 лютого 1932 року на базі 5 округів була утворена Дніпропетровська область. Пізніше, в 1938 та 1939 роках, частина її території увійшла до складу новостворених Запорізької, Миколаївської та Кіровоградської областей, і Дніпропетровська область набула сучасних кордонів.

В області під охороною держави перебуває понад 6 тисяч пам'яток історії та культури, серед яких 23 – національного значення, працює 131 музей різної форми власності. Кількість театрів – 14, філармоній – 1, кінотеатрів – 8, бібліотек – 683, клубні заклади культури (усього) – 634, музеї – 151, пам'ятники – 11480 (історії – 3373, культури – 475, археології – 7632) [50].

Формування храмів починає ознайомлення з православними церквами XVIII-XIX ст. Найвидатнішою архітектурною спорудою вітчизняного дерев'яного зодчества вважається Троїцький собор збудований в 1775-1780 рр.

у місті Новомосковськ. Унікальність полягає у тому, що він збудований без єдиного цвяха. Також це найбільший дерев'яний храм України, його висота складає 65 метрів. Через аварійний технічний стан у 1888 р. храм повністю переробили використовуючи новий матеріал.

Також з XVIII ст. збереглися такі храмові споруди, як:

- Миколаївська церква і келії Свято-Миколаївського Самарського пустинницького чоловічого монастиря (засновано у XVII ст.);
- Свято-Успенська, Миколаївська церкви й дзвіниця церкви Святої Варвари (зведено в с. Китайгород у XVIII ст.);
- Церква Різдва (зведено у с. Петриківка але в 1990р. споруду перебудовано на нову Рождественську церкву);
- Свято-Миколаївський собор (збудовано в м. Кам'янське у 1894 р.);
- Спасо-Преображенський собор (засновано у м. Нікополь);
- Спасо-Преображенський собор (збудовано у 1830-1835 рр. у м. Дніпро) [42].

У м. Орджонікідзе під час розкопок кургану «Товста могила», що існував ще за часів скіфського періоду, у 1971р. були виявлені чисельні всесвітньо відомі знахідки українського археолога Б. Могилевського – золота пектораль, що важить 1,5 кг. Ця прикраса названа знахідкою століття, що датується IV ст. Також разом з пектораллю були виявлені: зброя, кінська упряж та інші прикраси, які зараз зберігаються у Києво- Печерській лаврі.

В області також функціонує 151 музеїв [43].

Про історію та традиції Дніпровського краю можна дізнатися з місцевих музеїв. Особливої уваги заслуговують історико-краєзнавчий музей у м. Кривий Ріг і музей прикладного мистецтва, що розташований у с. Петриківка. Саме у с. Петриківка виник унікальний розпис, схожих на нього немає у всьому світі. Деякі речі з петриківським розписом збереглися ще з XVIII століття. Але масово цей стиль почав розширюватися на початку XX століття. Розпис поєднує у собі рослинні та тваринні стилі. Техніка розпису внесена до

Репрезентативного списку шедеврів усної та нематеріальної культурної спадщини людства ЮНЕСКО.

У 1849 р. збудували Дніпровський історичний музей у якому зберігаються цінності Катеринославської губернії. Музей зобов'язаний своїм існуванням діяльності А. Фабра, Я. Грахова, О. Поля, Д. Яворницького.

У фонді музею знаходяться 220 тис. експонатів, а також археологічна, етнографічна, нумізматична, геральдична колекції, реліквії запорозького козацтва, стародруки XVI-XVII ст. тощо. У музей також входить будинок-музей академіка Д. Яворницького, де вчений жив протягом 1905-1940 рр. Дніпровський художній музей заснований у 1914 р. у його фонді налічується понад 7 тис. творів мистецтва, серед яких – роботи А. Васнецова, В. Поленова, К. Брюллова, І. Рєпіна, В. Серова, І. Левітана, А. Куїнджі, М. Ге, К. Коровіна, Б. Кустодієва, М. Рєріха та ін. Тут представлена також колекція петриківського декоративного розпису (понад 1,5 тис. одиниць).

Що стосується транспортної інфраструктури, то високий рівень виробництва та густа населеність області зумовили її розвиток. На сьогоднішній день в області функціонує 2 міжнародні аеропорти, (у м. Дніпро та м. Запоріжжя) 1553,7 км залізничних колій, 9179,9 км автодоріг та 3 річкових порти (у місті Дніпро розташований найбільший в Україні річковий порт).

Дніпро – це привабливий індустріальний центр, тому саме діловий туризм добре розвивається у цій області. Якщо подивитися на статистику готельних підприємств Дніпропетровської області, то можна побачити, що готельний бізнес у цій області поступово розвивається. Готельних підприємств в області з початку 2000-х стало більше, але кількість відвідувачів зменшилась.

Станом на 2015 рік 60-70 відсотків відвідувачів – це бізнесмени та представники ділових кіл. Якщо в 2004 році кількість всіх постояльців дніпропетровських готелів становило близько 132 тис., з них 17 тис. – іноземці, то в 2005 році – близько 144 тис., з них близько 20 тис. – іноземці [45].

Станом на кінець 2015 року кількість колективних засобів розміщування Дніпропетровської області складала 253 тис. одиниці, порівняно з 2014 роком їх

чисельність скоротилась на 12 тис. одиниць, кількість місць в таких засобах в 2015 році складала 25,5 тис. одиниць, а кількість розміщених осіб – 418,3 тис. осіб [13].

Найстарішим діючим готелем та візитівкою Дніпропетровської області є готель «Асторія». Найперший готель, на місці сучасної «Асторії» працював ще з кінця XIX сторіччя. Зведення сучасного будинку готелю почалося у 1912 році за проектом С. В. Віленського. Вже за рік, у 1913р., «Асторія» прийняла перших відвідувачів [38].

Ще однією з візиток міста Дніпро є готель «Україна» або будинок Хреннікова. Цей готель був побудований у 1910-1913 рр. та є пам'ятником історії та архітектури міста. З цим будинком пов'язано дуже багато історій. Він функціонував, як театральний зал, у воєнний час цей будинок був госпіталем для воєнних, а згодом став першим Комерційним училищем ім. Імператора Миколи II, кінотеатр, клуб медичних працівників та будинком вчителя. А вже у 90-ті роки будинок почав функціонувати, як готель [7].

Якщо подивитися на історію ресторанного господарства Дніпропетровщини, то можна сказати, що вони розвивались разом з містом. Перші ресторани-трактири з'явилися у 1790-х роках.

На території парку культури та відпочинку ім. Шевченка у місті Дніпро є ресторан на вершині скал під назвою «Аврора», який був зведений у 1936 році. У цьому ж парку на березі Річки Дніпро був побудований ще один ресторан під назвою «Хвиля», що був збудований у 1950-х. Згодом у 1979 році його було перебудовано у ресторан «Маяк». Споруда нагадує великий замок на березі Дніпра але на даний момент цей ресторан не функціонує.

У 1968 році у місті Дніпро з'явилась «літаюча тарілка», що розміщувалась на воді. Назва ресторану «Поплавок» і це одне з небагатьох закладів харчування, що пережив пострадянський час і досі працює.

На Набережній був ресторан готелю «Дніпропетровськ». Сам готель на 650 місць (архітектор В.А. Зуєв) була відкритий 25 жовтня 1968 року і вважався колись «останнім писком» архітектури та сервісу та зараз тут знаходиться

тризірковий готель.

На сьогоднішній день функціонують або зберегли своє ім'я лише одиниці тих відомих ресторанів та готелів.

Дивлячись на статистику готельного господарства Дніпропетровщини можна сказати, що воно розвивається й головними все ж таки залишаються бізнес туристи. Найкраще розвивається саме адміністративний центр – місто Дніпро, а ось інші міста в області не настільки стрімко розростаються. В області добре розвинена транспортна інфраструктура і це є позитивним моментом у її подальшому розвитку.

Таким чином, поступовий розвиток туристичної інфраструктури на території України дозволив сформувати відповідний рівень інфраструктурного забезпечення туризму, який потребує подальшого підвищення для відповідності міжнародним нормам обслуговування туристів. Дана тенденція характерна і для Дніпропетровської області.

1.3. Нормативно-правова база розвитку туристичної інфраструктури в Україні

Туризм впливає на економіку країни та кожного регіону окремо. Вплив буває короткочасним та тривалим. Під час короткотривалого впливу частину доходів населення перерозподіляють у туристичний сектор, через що зростає попит на певні послуги або на певних сегментах ринку.

Довгостроковий вплив більш вагомий. Він дає розвиток й іншим галузям, таким як: сільське господарство, промисловість, будівництво, народні промисли та ін. Тому відсоток зайнятості населення зростає, а також і його дохід.

Основним державним документом України, що регулює туристичну діяльність є Закон України «Про туризм» та прийняті відповідно до нього державні закони і нормативно-правові акти.

Регулювання туризму потрібно, щоб забезпечити права на відпочинок,

свободу пересування та інші права під час здійснення подорожей. Необхідність координації підприємницької діяльності, представлення і захист загальних майнових інтересів спонукає туроператорів і турагентів створювати об'єднання, що не суперечать законодавству. Україна допомагає розвитку туристичної сфери різними способами такими, як: підготовка кваліфікованих кадрів, організація наукових досліджень у туристичній сфері, забезпечує картографічною продукцією, допомагає туристам, турагентам, туроператорам брати участь у міжнародних туристичних програмах тощо.

Для того, щоб туристичний продукт краще просувався на світовому ринку, згідно до законодавства, орган виконавчої влади в сфері туризму створює представництва за межами України. Основою міжнародних туристичних відносин є міжнародні договори.

Питання використання навколишнього середовища також знайшло відображення в туристичному законодавстві. Саме збереження природи та охорона важливих природних об'єктів були метою державного регулювання. Туристична сфера тісно пов'язана з навколишнім середовищем через природні рекреаційні ресурси, такі як лікувально-оздоровчі місцевості, землі, ліси, водні ресурси, природні заповідники, національні парки, курорти і т. д. Через те, що природні ресурси є державною власністю, у змішаній ринковій економіці їх використовують для туризму на орендних відносинах.

Відносини держави і туристичного ринку ґрунтуються на:

- стимулюванні підприємництва в сфері туризму;
- охорони навколишнього середовища, в тому числі природних рекреаційних туристичних ресурсів;
- охорони життя, здоров'я, захисту прав та інтересів споживачів туристичних послуг.

Туризм – це капіталомісткий бізнес, тому для досягнення туристичної сфери України рівня провідних країн світу, потрібно залучати матеріальні та фінансові ресурси. Багато країн створювали туризм із залученням іноземного капіталу. Використання іноземних інвестицій, як свідчить світова практика,

припускає активний державний вплив за допомогою податково-фінансової політики. Створення сприятливих умов для інвестицій у цю сферу, надання пільгових кредитів, установлення пільг туроператорам і туристичним агентам, які займаються розвитком туризму в Україні, приваблюють іноземних громадян, скорочення податків і зборів або їх зменшення на початку, що створюються за допомоги іноземних компаній – саме такі заходи мають бути узгоджені з умовами по створенню додаткових робочих місць і залученню робочої сили та інших ресурсів, що сприяють збагаченню економіки.

При наданні послуг у сфері туризму права та інтереси споживачів повинні захищатися. Основним документом, який це регулює є Закон України «Про захист прав споживачів» Саме цей закон визначає права споживачів на безпечні послуги, гарантії, інформацію та ін.

Туристичний бізнес поєднує у собі багато різних сфер та видів сервісу таких, як: транспорт, харчування, розміщення, консульські служби та ін. У цьому і є специфіка туризму і саме через це туризм регулюється великою кількістю різних документів.

Основні документи нормативно-правової бази туризму:

1. Конституція України: Конституція, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР.
2. Цивільний кодекс України: Закон, Кодекс від 16.01.2003 № 435-IV.
3. Господарський кодекс України: Закон, Кодекс від 16.01.2003 № 436-IV.
4. Закон України «Про правовий статус іноземців» від 04.02.1994 р. № 3929-ХП.
5. Закон України «Про туризм» від 15.09. 1995 р. № 324/95-ВР.
6. Закон України «Про ліцензування окремих видів господарської діяльності» від 01.06. 2000 р. № 1775-ІІІ.
7. Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року; Розпорядження Кабінету Міністрів України від від 16 березня 2017 р. № 168-р.
8. Про Правила в'їзду іноземців в Україну, їх виїзду з України і транзитного проїзду через її територію; Постанова Кабінету Міністрів України

від 29.12.1995 р. № 1074.

9. Про затвердження Ліцензійних умов провадження туроператорської діяльності; Постанова Кабінету Міністрів України від 11.11.2015 р. № 991.

10. Про затвердження Правил користування готелями й аналогічними засобами розміщення та надання готельних послуг; Держтурадміністрація України; Наказ, Правила від 16.03.2004 р. № 19.

11. Про затвердження Правил перетинання державного кордону громадянами України; Постанова Кабінету Міністрів України від 27 січня 1995 р. № 57.

Законодавчою основою регулювання туристичної діяльності в Україні є Закон України «Про туризм» (рис. 1.3.1).

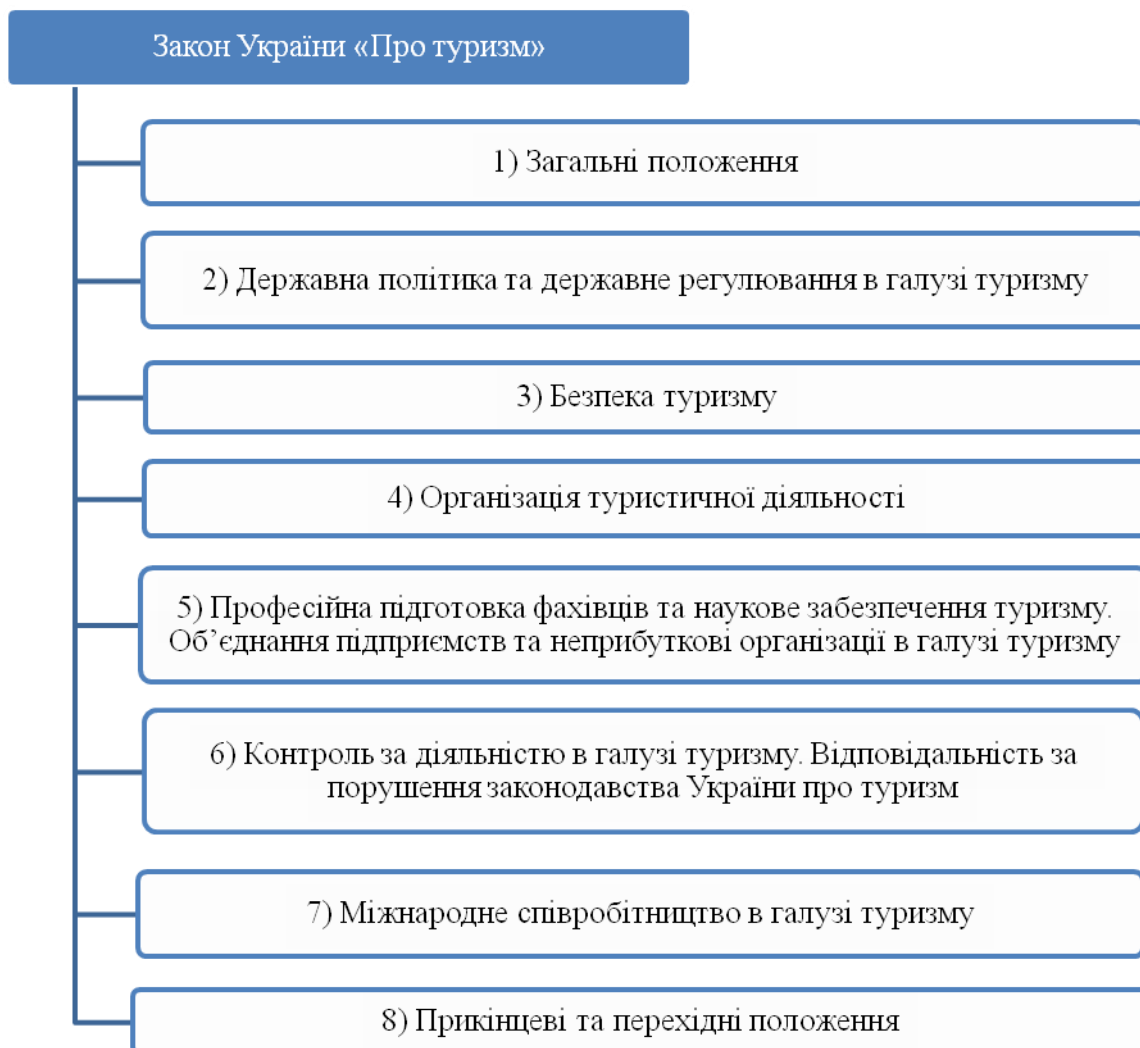

Рис. 1.3.1. – Структура закону України «Про туризм» [1]

Одним із питань, які регулюються даним Законом є ліцензування, яке є важливим елементом державного регулювання туристичної діяльності. Метою впровадження ліцензування були захист прав та інтересів споживачів, захист навколишнього середовища, створення різних можливостей суб'єктам туристичної діяльності на туристичному ринку послуг та підвищення рівня обслуговування. Регулюється ліцензування статтею 17 Закону України «Про туризм». Підприємство, що надає туристичні послуги, яке отримало ліцензію має виключне право на надання послуг з оформлення документів для виїзду за межі України. Туроператор має право здійснювати турагентську діяльність без ліцензії на турагентську діяльність.

Суб'єкт, який не має ліцензії на здійснення туроператорської або турагентської діяльності не може використовувати слова «туроператор» і «турагент» у назві підприємства. Таку ліцензію також не видають суб'єкту підприємницької діяльності, якщо назва підприємства уже існує та має ліцензію і назва цього підприємства внесена до відповідного реєстру.

Обов'язково ліцензія повинна бути у суб'єктів, що здійснюють:

- організацію виїзного туризму;
- організацію внутрішнього туризму;
- організацію туризму для іноземців;
- екскурсійна діяльність.

Туристичні послуги, що стосуються безпеки життя та здоров'я людей, захисту майна користувачів та охорони навколишнього середовища підлягають сертифікації. Кабінет Міністрів України визначають порядок проведення сертифікації послуг туристичної діяльності відповідно до закону.

Державна система стандартизації у туристичній діяльності регулює такі явища:

- безпека споживачів у туризмі їх життя та здоров'я, охорона майна та довкілля;
- класифікація туристичних ресурсів України та їх охорона, встановлення норм навантажень на об'єкті культурної спадщини та довкілля;

- покращення якості обслуговування;
- забезпечення безпеки об'єктів туристичних відвідувань з урахуванням ризику виникнення природних і техногенних катастроф та інших надзвичайних ситуацій;
- створення нормативної бази функціонування систем стандартизації і сертифікації товарів, робіт, послуг.

Метою сертифікації є:

- реалізація безпечних товарів, робіт і послуг та запобігання небезпечних для користувачів, їх життя та здоров'я, а також довкілля видів обслуговування;
- сприяння споживачам у свідомому виборі товарів, робіт, послуг;
- забезпечення дотримання правил та вимог, що стосуються природи, її ресурсів та екологічної безпеки;
- адаптація стандартів, норм та правил відповідно до міжнародних стандартів рекомендацій, норм та правил, які стосуються об'єктів туристичного значення.

До нормативної документації зі стандартизації, чинної на території України, належать:

- державні стандарти – ДСТУ;
- класифікатори техніко-економічної інформації;
- стандарти галузей – ОСТ;
- стандарти підприємств – СТП;
- стандарти науково-технічних, інженерних товариств і інших громадських організацій.

Сертифікацію готельних послуг здійснюють на основі та з урахуванням:

- «Правил обов'язкової сертифікації готельних послуг»;
- ДСТУ 4268:2003 «Послуги туристичні. Засоби розміщування. Загальні вимоги»;
- ДСТУ 4269:2003 «Послуги туристичні. Класифікація готелів»;
- ДСТУ 4281:2004 «Заклади ресторанного господарства. Класифікація»
- ДСТУ 2296-93 «Національний знак відповідності. Форма, розміри,

технічні вимоги та правила застосування»;

- ДСТУ 2462-94 «Сертифікація. Основні поняття. Терміни та визначення»;

- ДСТУ 3230-95 «Управління якістю та забезпечення якості. Терміни та визначення»;

- ДСТУ 3498-96 «Система сертифікації УкрСЕПРО. Бланки документів. Форма та опис»;

- ДСТУ ISO 9004-2-96 «Управління якістю та елементи системи якості».

Діяльність безпосередньо суб'єктів підприємницької діяльності у сфері туризму в Україні регламентується Господарським та Цивільним кодексом України, а також окремими законами та підзаконними нормативними актами. Головними суб'єктами туристичного ринку є підприємці-фізичні особи і підприємства-юридичні особи.

В українській економіці створюються та існують підприємства різних організаційно-правових форм, згідно до законодавства є загальні та спеціальні умови щодо їх створення. Загальні умови розповсюджуються на усі підприємства, що створюються. Ці умови визначаються законами України Господарським та Цивільним кодексами, які регулюють загальні умови створення юридичної особи, в тому числі і підприємства. Спеціальні умови створення підприємств визначені законами про їх окремі види.

Підприємство може створювати на території України та за її межами свої відособлені підрозділи і філії, представництва та інші з правами відкриття поточних і розрахункових рахунків. Відкриття вказаних підрозділів не потребує їхньої реєстрації. Підприємство лише повідомляє про це реєстраційний орган шляхом внесення додаткової інформації у свою реєстраційну картку.

Таким чином, здійснення туристичної діяльності базується на чіткій правовій основі, яку становить Конституція України, міжнародно-правові акти у сфері туристичної діяльності, Закон України «Про туризм» як спеціальний нормативно-правовий акт, галузеве законодавство та підзаконні нормативно-правові акти у сфері туризму.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В ДНІПРОПЕТРОВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

2.1. Оцінка розвитку готельного та ресторанного господарства в регіоні

На сьогоднішній день готельний бізнес має велике значення у соціальній сфері та впливає на підвищення громадського виробництва і відповідає росту життєвого рівня населення. У Дніпропетровській області готельне господарство з кожним роком розширюється та все більше розвивається. Намічається ще більших розвиток готельного господарства, наприклад будівництво приватних мініготелів і пансіонатів у яких надання послуг рівних великим готелям. Наприклад, нещодавно було відкрито та сертифіковано приватний готель «Санрей» в Дніпропетровському районі м. Пігороднє, який має 5 зірок.

Та навіть при тому, що будівництво закладів розміщення розширюється їм потрібно розвивати свою базу обслуговування. Тому зараз виникає потреба у розширення та поліпшенні видів готельних послуг, які надаються споживачам. Безперечно Дніпропетровській області потрібні висококласні готелі але потрібно, щоб було більше готелів, які зможуть собі дозволити туристи, студенти, молодь, представники малого та середнього бізнесу. Та усі ці заклади не зважаючи на свої розміри чи клас повинні відповідати усім нормам та правилам надання послуг, виконання санітарного законодавства, дотримання норм протипожежної безпеки.

За Реєстром свідоцтв про встановлення категорій готелям та іншим об'єктам, що призначаються для надання послуг з тимчасового розміщення (проживання), виданих Мінекономрозвитку, у Дніпропетровській області послуги з розміщення надають 25 готельних закладів, що мають відповідну категоризацію, з них: 2 готелі мають категорію 5 зірок, 8 – 4 зірки, 9 – 3 зірки, 5 – 2 зірки та 1 готель має категорію – одна зірка. Усього у регіоні існує 93 заклади розміщення, які мають 11826 місць та можливість розмістити понад

384 тис. туристів. Через розвиток інфраструктури області, покращення якості послуг та створення нових туристичних продуктів збільшився туристичний потік області. У 2019 році туристичний збір склав 7,8 млн грн (у 2018 році – 2,5 млн грн.) [43].

З 2018 року до сьогодні кількість колективних засобів розміщування в Дніпропетровській області залишається незмінною і становить 93 заклади, в тому числі готелів – 52, з яких 31 мають спеціально обладнані номери для осіб з інвалідністю, інші засоби розміщування складають 41 об'єкт [24].

Сучасні готелі Дніпропетровська і готелі Дніпропетровська завжди готові прийняти тих, хто приїхав сюди з робочим візитом або просто на екскурсію, оглянути місцеві визначні пам'ятки. Готелів в Дніпропетровську досить немало, як простих, так і елітних п'ятизіркових. Ті, хто не обмежений в засобах, зазвичай обирають найпопулярніший п'ятизірковий готель «Гранд Готель Україна».

Готель Дніпропетровська «Гранд Готель Україна» – дуже красива відреставрована старовинна будівля в центрі міста. До ваших послуг 75 комфортабельних номери і 4 квартири, відповідні високим вимогам і стандартам. Всього: 14 стандартних номерів, 12 стандартних покращуваних номери, 24 напівлюкси, 8 люксов, 14 двокімнатних номерів люкс і два президентські люкси [39]. У вартість мешкання в готелі включені вільні відвідини спортивно-оздоровчого комплексу, трансфер із/в аеропорту або залізничного вокзалу, а також послуги сучасного бізнес центру.

Проте, у Гранд Готелю є гідний конкурент – а саме, готель Дніпропетровська «Seven Eleven», розташований по вулиці Глінки, 2. У цих двох готелях добове мешкання стоїть від 800 гривень і вище. Якщо ж в цих двох комплексах забронювати номер не вийшло, можна вибрати готель, у якого на одну зірочку менше, – а саме Асторію Люкс. Проте, що відвідали з екскурсійними цілями колишній Екатеринослав студенти, як правило, не мають в своєму розпорядженні значних фінансів, тому вимушені вибирати недорогий готель. Помірними цінами славляться готелі Дніпропетровська: «Весна»,

«Амур», «Аерофлот», «Гвардійська», «Жовтневая» та інші. Особливої уваги заслуговує перлина готельного бізнесу Дніпропетровська – готельно-розважальний клуб «Бартоломео» [37].

Загальна ємність мережі закладів розміщення забезпечує потенційну можливість отримувати додаткові надходження до місцевих бюджетів у вигляді туристичного збору. Так, у 2018 р. до бюджету надійшло 2 523,5 тис. грн. туристичного збору, що на 425, 6 тис. грн. або на 21 % показника попереднього року (2 084,9 тис. грн. – у 2017 р., 1 749,9 тис. грн. – у 2016 р.). Тенденцію збільшення цього показника візуалізують і дані за I квартал 2019 р. (710 тис. грн.). Проте, кількісно її зумовили також зміни в законодавстві щодо порядку оподаткування туристичним збором (розмір ставки, бази оподаткування, порядку сплати) від 01.01.2019 р. Станом на 01.05.2019 р. кількість суб'єктів господарювання-юридичних осіб, які сплачують туристичний збір на території Дніпропетровської області, становила 67 платників [4].

Дніпропетровська область є бізнес центром, саме через це будівництво готельних закладів залишається таким важливим для цих місць. Місто Дніпро іноземці вважають цивілізованим європейським мегаполісом, а от готельний сервіс хвалити поки що не поспішають, адже у більшості готелів усе стандартно і немає ніякої родзинки, яка б зацікавила туристів, а також сам рівень обслуговування не на високому рівні.

В даний час розвиток індустрії готельно-ресторанного бізнесу в Україні гальмується низкою зовнішніх і внутрішніх факторів, одним з яких є зниження рівня доходів українських споживачів, що також обмежує попит на дорогі готельні номери. У рамках регіональних програм розвитку туристичної сфери Дніпропетровщини та України в цілому, влада повинна створювати комфортні умови роботи для підприємств, сприяти залученню інвестицій у розвиток матеріально – технічної бази підприємств туристичної та курортної індустрії, впровадженню новітніх технологій управління та функціонування індустрії туризму.

Станом на 2020 рік в області функціонує близько 835 закладів харчування

різних категорій – від закладів швидкого харчування до ресторанів, з них 681 знаходяться у місті Дніпро. В українському ресторанному бізнесі переважають ресторани та кафе, але майже така ж кількість закладів Fast food (рисунок 2.1.1).

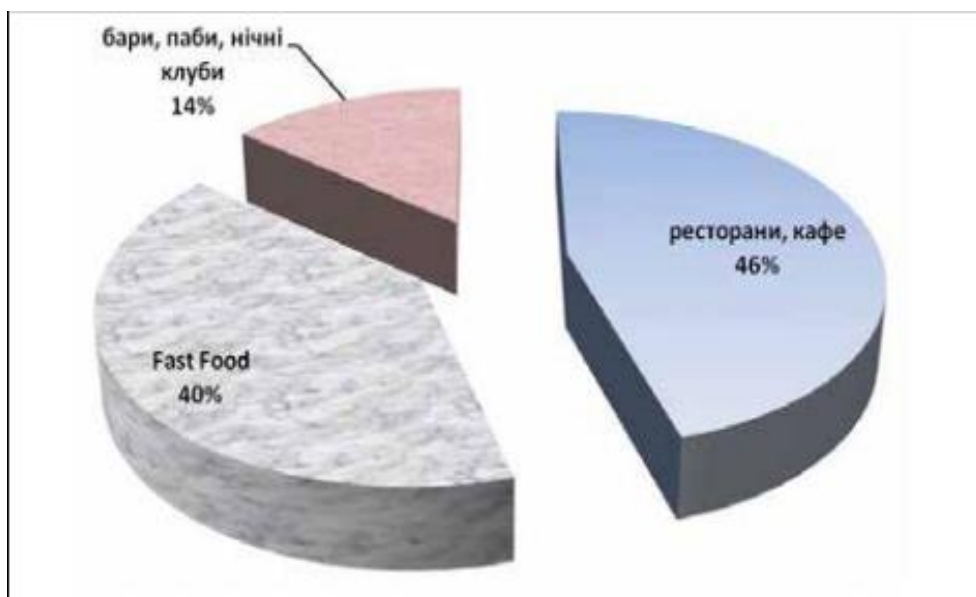

Рис. 2.1.1. – Структура ринку ресторанного бізнесу в Україні у 2017 р. [9]

У порівнянні з іншими великими містами України, місто Дніпро за кількістю закладів харчування займає четверте місце, станом на 2017 рік (рис. 2.1.2).

З 2017 року до сьогоднішнього дня прослідковується тенденція до зменшення кількості закладів харчування. Проте, для успішного розвитку туризму в області необхідним є не стільки фізичне збільшення кількості зазначених закладів, скільки поліпшення умов перебування в них, вдосконалення сервісу, дорожньої інфраструктури та транспортного сполучення. Всі ці фактори, поряд з природними багатствами території, є вагомими складовими туристичного потенціалу громад.

Американське видання про вино Wine Spectator включило у свій щорічний рейтинг 24 українських ресторани, з них 5 знаходяться у місті Дніпро. Загалом цю нагороду отримали 1244 заклади світу [60].

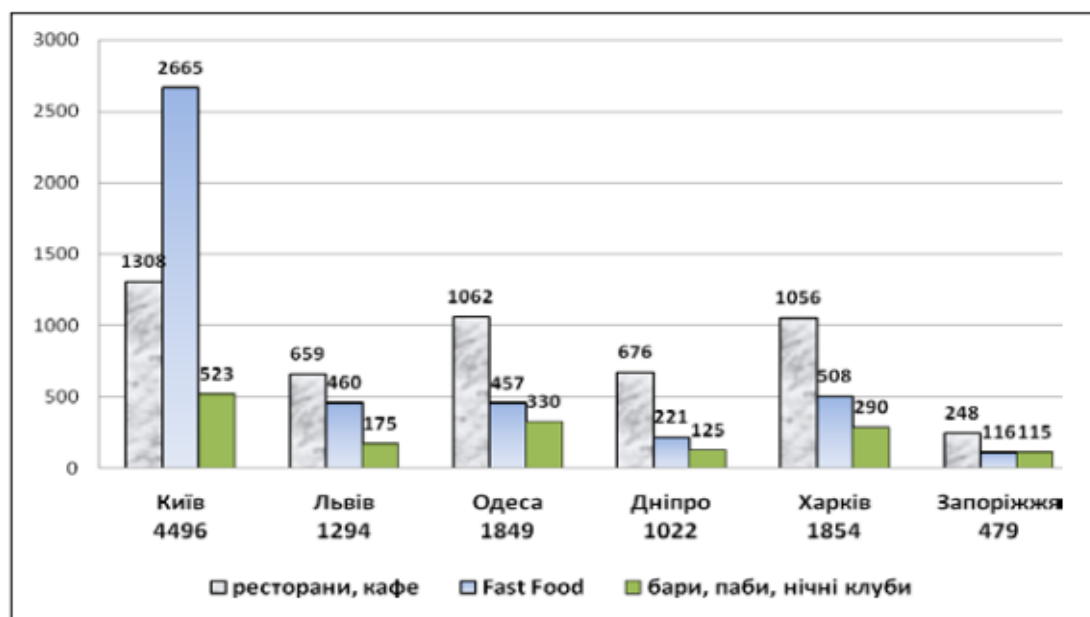

Рис. 2.1.2. – Заклади ресторанного господарства в найбільших містах України у 2017 р. [9]

Кривий Ріг представив програму розвитку готельно-ресторанного сектору міста до 2025 року. На теперішній час вже функціонують соціальні та муніципальні проекти такі як:

- «Криворізька гостинність» (метою проекту є збільшення гостинної привабливості міста та удосконалення туристичної інфраструктури);
- «Соціальне кафе Криворіжжя» (метою є допомога та безкоштовне частування ветеранів, інвалідів, дітей-сиріт та онкохворих дітей. До цієї програми приєдналась уже майже половина закладів харчування Криворіжжя);
- Муніципальний проект «Найкраще – дітям» (це проект, що надає сім'ям у яких виховуються діти-інваліди та онкохворі діти, знижки у розмірі від 5% до 50% у деяких сферах і 14 суб'єктів ресторанного господарювання також приєднались);
- Муніципальний проект «Підприємницький воркшоп» (можливість для школярів випробувати себе в різних професіях) [49].

Прийом та розміщення гостей Криворіжжя здійснюють готелі, гуртожитки, заклади лікування (санаторії, профілакторії) та відпочинку (бази відпочинку), приватні засоби розміщення (апартаменти у приватному чи

орендованому житловому фонді). Більшість іноземців, що приїжджають до Кривого Рогу, розміщуються у готелях, тоді як приїзджі з інших регіонів України віддають перевагу більш дешевим закладам, у тому числі гуртожиткам.

У місті Кривий Ріг Дніпропетровської області курортно-санаторних закладів зовсім невелика кількість.

Таблиця 2.1.1

Показники колективних засобів розміщення м. Кривий Ріг у 2010-2016 рр. [50]

	Роки			Відхилення			
				абсолютне (+;-)		відносне, %	
	2010	2013	2016	2016/ 2010	2016/ 2013	2016/ 2010	2016/ 2013
Кількість готелів і КЗР:	65	78	97	32	19	49,23	24,36
- у т.ч. у колективні і приватній власності	25	18	30	5	12	20,00	66,67
- у державній власності	20	4	30	10	26	50,00	650,00
- у комунальній власності	20	20	37	32	19	49,23	24,36

Готельний ринок у м. Кривий Ріг потребує розвитку сфери готельно-ресторанного бізнесу, адже місто Кривий Ріг стрімко розвивається, виникає попит на так званий індустріальний туризм, пізнавальнодослідницькі екскурсії, ділові подорожі та пошукові відрядження, останнім часом виникає досить великий інтерес до цікавих історичних пам'яток у м. Кривий Ріг

Враховуючи те, що номерів люкс, які відповідають усім вимогам, у Криворізьких готелях не так вже й багато, то вони практично завжди заповнені. Пересічні українці рідко відвідують їх із-за незручностей і недостатньої інфраструктури або завеликих цін. Готельні апартаменти залишаються розкішшю, а не місцем для ночівлі у всій Дніпропетровській області.

З кожним роком заклади готельно-ресторанного господарства дедалі більше проникає в побут широких мас населення, сприяє вирішенню багатьох соціально-економічних проблем, допомагає краще використовувати продовольчі ресурси країни.

Таким чином, готельно-ресторанне господарство є головним фактором і основною складовою туристичної інфраструктури, відіграє важливу роль на

ринку туристичних послуг. Ця сфера в комплексі туристичних послуг світового господарства розвивається швидкими темпами і в перспективі, згідно прогнозів відомих профільних організацій, може стати найбільш важливим сектором туристичної діяльності. Дніпропетровська область є однією з провідних у готельно-ресторанному секторі, але якість обслуговування та послуги ще потребують поліпшення організації та модернізації.

2.2. Сучасний стан розвитку санаторно-курортних закладів в Дніпропетровській області

Дніпропетровщина є одним з найпривабливіших туристично-рекреаційних центрів України. Це обумовлюється потужною реабілітаційною базою санаторно-курортних закладів. Також область має м'який сприятливий клімат, мінеральні джерела та лікувальні грязі. Усе це позитивно впливає та створює сприятливі умови для лікування та відпочинку.

Усього в області функціонує 137 санаторно-курортних закладів, з них: 16 санаторіїв і пансіонатів з лікуванням, 36 санаторіїв-профілакторіїв, 5 будинків і пансіонатів відпочинку, 66 баз відпочинку. В регіоні працює 52 стаціонарні оздоровчі табори санаторного типу, які готові приймати дітей та молодь на оздоровлення та 805 дитячих оздоровчих таборів

Кількість дитячих закладів оздоровлення як в Україні, так і в Дніпропетровській області у 2015-2019 роках мала тенденцію до зменшення (таблиця 2.2.1).

Станом на 2019 рік дитячих закладів рекреації налічується 805 одиниць, з них 8 закладів оздоровлення та 797 закладів відпочинку. Але стан існуючих закладів поліпшується та розвивається.

Таблиця 2.2.1

Показники дитячих закладів оздоровлення та відпочинку, які працювали влітку в Україні та Дніпропетровській області у 2015-2019 рр. [34]

	Роки			Відхилення			
				абсолютне (+;-)		відносне, %	
	2015	2018	2019	2019/ 2015	2019/ 2018	2019/ 2015	2019/ 2018
Україна:							
- кількість закладів, од.	9743	9328	8808	-935	-520	-9,60	-5,57
- в них місць, тис. од.	113,3	94,55	98,47	-14,83	3,92	-13,09	4,15
Дніпропетровська область:							
- кількість закладів, од.	860	834	805	-55	-29	-6,40	-3,48
- в них місць, тис. од.	5,37	5,72	5,34	-0,03	-0,38	-0,56	-6,64

Туристично-рекреаційні ресурси Дніпропетровської області – це об’єкти, що використовуються чи можуть бути використані для відпочинку, туризму, лікування, оздоровлення населення. Їх можна поділити на природні (природні умови, об’єкти, явища) та соціально-економічні (культурні об’єкти, пам’ятки архітектури, історії, археологічні стоянки, місця, пов’язані з перебуванням видатних діячів). Рекреаційні ресурси Дніпропетровської області вивчені достатньо, але не системно. Вважається, що найбільшим чинником для розвитку та організації рекреаційної діяльності в області є річка Дніпро та її потужні можливості у круїзній діяльності. Також про регіон складається враження, що він екологічно несприятливий, перевантажений промисловим виробництвом та не має великих туристичних атракцій. Ця думка не вірна. Дніпропетровська область має значний потенціал для розвитку туристичної індустрії. Регіон має вигідне географічне положення, сприятливі природні та кліматичні умови, історико-культурні пам’ятки, традиції та щедру гостинність народу.

Дніпропетровська область умовно поділяється на низку регіонів (рис. 2.2.1).

Рис. 2.2.1. – Туристичне районування території Дніпропетровської області [32]

Центральний туристичний район. До складу центрального туристичного району входять такі населені пункти: Дніпропетровський район, міста обласного підпорядкування Дніпропетровськ та Кам'янське. На цій території розвиваються «міські та приміські» форми та види туристичної діяльності. У цьому районі діють значні туристичні комплекси, розрекламовані та широко відомі у регіоні та за його межами: Вілла «Материк» на узбережжі Голубого озера біля Дніпродзержинська, серія закладів відпочинку у живописних місцях м. Дніпропетровська і його найближчих околиць – креативклуб «Бартоломео», «Гнездо глухаря», «Хутор», бази відпочинку «Барракуда», «Жемчужина», «Мустанг» тощо. Через те, що до склад району входять такі великі міста, як Дніпропетровськ та Кам'янське, тому саме тут розвиваються усі види туризму, туристична індустрія орієнтується насамперед на вибагливого споживача- як місцевого, так і приїжджого. Головні і найпопулярніші туристичні об'єкти для відвідування розміщені найбільше у цих двох містах. У центральному районі розроблені і діють багато різних екскурсій.

Північний туристичний район. У цей регіон входять так адміністративні

одиниці: Верхньодніпровський, Царичанський, Петриківський і Магдалинівський райони області, у лівобережній своїй частині охоплює територію колишньої Протовчанської паланки Запорозької січі. Через те, що цей район територіально знаходиться близько до центрального району та обласного центру тому формує спеціалізацію туристського комплексу, що орієнтується на задоволення потреб споживачів на короткостроковому відпочинку жителів з великих міст в екологічно чистому середовищі. Винятковість цього району є те, що поряд з великим індустріальним центром тут є екологічно чиста територія. У районі вдало поєднуються різні природні, бальнеологічні, історико-культурні ресурси, що дозволяє виділяти його в окремий туристський кластер. Район активно використовує гідрологічні ресурси Кам'янського водосховища, річки Оріль (що довгий час була найчистішою річкою Європи), родовища мінеральної води «Царичанська», численних природоохоронних територій, збережені давні традиції декоративно-прикладного мистецтва (славнозвісний петриківський розпис, лозоплетіння та ін.), численні історико-культурні пам'ятки тощо. Район має великий за площею (близько 55 тис. га) національний прирощений парк «Орільський». Сьогодні північний район активно розвиває сільський «зелений» туризм, формується мережа підприємств у сільській місцевості. Екскурсійні маршрути району: «Три річки – одна доля: дивосвіт Протовчанщини», «Екологічними стежинами Дніпровсько-Орільського заповідника» «Стежинами минулого», «Петриківський дивосвіт» та ін.

Центрально-лівобережний туристичний район. Цей регіон охоплює такі адміністративні одиниці, як Новомосковський, Синельниківський, Павлоградський, Юріївський райони області, а також міста обласного підпорядкування Павлоград і Тернівка. Район зорієнтований на туристів, що приїждять з обласного центру та спеціалізується на санаторній діяльності. Більшість споживачів - це робітники вугільних підприємств. Тут найбільше застосовується ресурси долини р. Самари, теренів Самарського бору, родовищ лікувальних мінеральних вод («Знаменівське», «Новомосковське» тощо),

лікувальні грязі оз. Солоний Лиман. У привабливому Присамар'ї є материкове солоне озеро Солоний Лиман, яке за своїми властивостями (цілющі грязі, джерела мінеральних вод трьох видів, кліматичні умови) є унікальною курортною зоною. Тут завершено будівництво першої черги лікувально-оздоровчого комплексу «Солоний Лиман» з водо-грязелікарнею та дитячий корпус. Взагалі у Дніпропетровській області є 15 родовищ мінеральних вод, що дає можливість повністю забезпечити потреби населення у лікувальних, лікувально-столових і столових водах. У цій зоні розвиваються туристично-рекреаційні підприємства найсучаснішого типу, серед яких найбільш відомі Парк відпочинку «Новоселиця», Бізнес- і релаксготель «GoodZone», готельно-туристський комплекс «Самара», туристський комплекс «Росинка – Козацьке село», бутік-готель «Отрадное», готельний комплекс «Gold Fish», комплекс відпочинку «Хутор близ Диканьки» та ін. тут створенно національний природний парк «Самарський бір» (загальною площею бл. 40 тис.га).

Центрально-правобережний туристичний район. До центрально-правобережного району входять охоплює такі адміністративні одиниці, як П'ятихатський, Криничанський, Софіївський і Солонянський райони області. Ресурсна база для розвитку туризму доволі небагата, наявні поодинокі історико-культурні пам'ятки. Існує декілька спеціалізованих турпідприємств. У подальшому перспективи розвитку туризму району будуть пов'язуватися із теренами регіонального ландшафтного парку «Придніпровський», долиною р. Мокра Сура, оз. Сурським, а також розвитком форм транзитно-готельного туризму.

Південний туристичний район. У південно туристський район входять такі адміністративні одиниці, як Томаківський, Нікопольський, Апостолівський райони області, а також міста обласного підпорядкування Нікополь, Марганець, Орджонікідзе. Найбільше у районі розвинені історико- культурний, сільський та водні види туризму. Ресурсна база району включає багаті історико-культурні пам'ятки прадавніх та козацьких часів. Останніми роками почала розвиватися мережа сучасних туристичних рекреаційних закладів, які

орієнтуються на клієнтську базу м. Дніпропетровська, Запоріжжя, Кривого Рогу. Також продовжують свою роботу санітарно- рекреаційні заклади для працівників промислових підприємств у Дніпропетровській області. Перспективами розвитку туризму у цьому регіоні є Каховське водосховище та розвиток великих рекреаційних комплексів на його узбережжі.

Західний туристичний район. До складу західного туристичного району входять такі адміністративні одиниці, як Криворізький та Широківський райони області, а також міста обласного підпорядкування Кривий Ріг та Жовті Води. У цьому районі більше розвивається історико-культурний та промисловий(індустріальний) туризм. Ресурсною базою для розвитку туризму у західному краю є багата історико- культурна (передусім виробничого характеру) база, яка підтверджує та розповідає про історичний процес перетворення краю на потужний промисловий центр. Також не обійшлося і без санітарно-рекреаційних закладів у цьому районі, і орієнтуються вони передусім на працівників промислових підприємств ,як області так і всієї України. Останнім часом багатьох закладів модернізували. Одним з головних ресурсів у рекреації краю є узбережжя Карачунівського водосховища.

Східний туристичний район. Район складається з таких адміністративних одиниць, як Петропавлівський, Васильківський, Покровський, Межівський райони області, а також місто обласного підпорядкування Першотравенськ. У районі розвивається сільський «зелений» туризм адже ресурсів для розвитку туризму тут небагато, лише наявні поодинокі історико-культурні пам'ятки. Також зберігається розвиток народного декоративно- прикладного мистецтва. Подальший туристичний розвиток краю будуть пов'язувати із долиною р. Самара та у районі розвиваються форми транзитно-готельного туризму [5].

Найбільшого розвитку санітарно-курортні заклади набули у таких районах, як центральний, північний, центрально- лівобережний, південний та західний туристичний район. Тобто на більшій території Дніпропетровської області функціонують санітарно-курортні заклади. Більшість відвідувачів цих закладів є працівниками промислових підприємств. Санітарно-курортні

заклади розвиваються у цій області адже Дніпропетровщина – це потужний промисловий край, тут діє багато промислових заводів тому працівники потребують відпочинку та оздоровлення.

У підсумку можна сказати, що у області функціонують та розвивають свої санаторно-курортні заклади попри екологічний стан області адже Дніпропетровщина – це промисловий центр і екологія міста відштовхує багатьох туристів, але область багата на рекреаційні ресурси. Розвиваються та працюють заклади завдяки працівникам промислового центру, дітям та воїнам АТО. Дніпропетровська область багата на ресурси, але використовує їх на повну потужність.

2.3. Оцінка розвитку туризму в Дніпропетровській області

Дніпропетровщина є привабливим туристичним центром. Історія краю, потужні промислові ресурси, інфраструктурні рішення та сучасні тенденції розвитку – усе це сприяє розвитку туристичної галузі у Дніпропетровщині. Туризм Дніпропетровської області представлений сукупністю наявного рекреаційно туристичного ресурсу, системою закладів і підприємств з організації надання туристичних послуг, системою фахової підготовки кадрів у сфері туризму та гостинності, що, в свою чергу, визначає рекреаційно-туристичний потенціал регіону.

Існуючі можливості створюють всі передумови для розвитку різних видів туризму в області. Це: промисловий (індустріальний), історичний, культурно-пізнавальний, подієвий, активний, етнографічний, сільський зелений, природничий, релігійний, спортивний, діловий корпоративний (MICE) туризм та інші. Мережа суб'єктів туристичної діяльності на території Дніпропетровської області складається з 416 одиниць, з них: 12 туроператорів та 404 турагентів. У діяльності підприємств туристичної галузі задіяно 748 штатних працівників [55].

Використання наявної інфраструктури сприяло збільшенню туристичних потоків в Дніпропетровській області у 2016-2018 роках (таблиця 2.3.1).

Таблиця 2.3.1

Туристичні потоки у Дніпропетровській області у 201-2018 рр. [11]

(осіб)

	Роки			Відхилення			
				абсолютне (+;-)		відносне, %	
	2016	2017	2018	2018/ 2016	2018/ 2017	2018/ 2016	2018/ 2017
Кількість туристів, обслугованих туроператорами та турагентами, усього	57770	75526	116981	59211	41455	102,49	54,89
у т. ч. в'їзні (іноземні) туристи	-	1	-	0	-1	-	-
виїзні туристи	49994	68043	107752	57758	39709	115,53	58,36
внутрішні туристи	7776	7482	9229	1453	1747	18,69	23,35

Згідно даних таблиці 2.3.1 кількість туристів, обслугованих туроператорами та турагентами за 2016-2018 роки постійно зростала. Це відбувалося за рахунок збільшення кількості виїзних туристів, обсяг яких постійно збільшувався, тоді як обсяг внутрішніх туристів за 2016-2017 роки зменшувався. Слід відзначити значне переважання потоків виїзних туристів над внутрішніми. За досліджуваний період Дніпропетровську область відвідав лише один іноземний турист у 2017 році.

За останні роки область представляла себе на різних заходах, в тому числі міжнародного рівня (25 ювілейна Міжнародна туристична виставці – UITT'2019 «Україна – подорожі та туризм», м. Київ, міжнародна конференція «Туризм як інструмент міжкультурної взаємодії», м. Одеса). Дніпропетровщина також приділяє увагу освіті в сфері туризму, а також забезпечує країну кваліфікованими кадрами, організовує навчальні тренінги та курси для менеджерів з туризму, гідів, екскурсководів та інших фахівців туристичного супроводу. В області функціонує Перша міська школа гідів – Dnipro city walks на базі Університету імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро. У місті Дніпро працює Туристичний інформаційний центр. Також інформаційні послуги з питань

туризму надають КП «Центр народної творчості «Дивокрай» Дніпропетровської обласної ради, туристичний центр «Риба Андрій». У місті Кривому Розі діє «Туристичний центр «Кривбастур». В Петриківському районі інформаційні послуги туристам та відвідувачам надає інформаційний центр «Петриківка туристична» [43].

Найбільший вклад в туристично-рекреаційний потенціал області здійснюють:

- природні можливості області, яка знаходиться на кордоні змішаних лісів та степової зони, і унікальні водні ресурси;
- культурно-історична спадщина;
- етнографічно-культурний потенціал (народні промисли та ремесла) [14].

Природний фонд в області обумовлений функціонуванням 114 природно-заповідних територій і об'єктів, у тому числі 15 заказників державного значення та 33 місцевого значення, 51 пам'ятка природи, 8 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва, 3 заповідні урочища [44].

На теперішній час Дніпропетровська область є важливим індустріальним центром України, який може запропонувати туристам чимало об'єктів. Окрім історико-географічного (відвідання запорозьких святинь, історичних пам'ятників), гідрологічного та бальнеологічного (відпочинку на Солоному Лимані та Дніпровських водосховищах), геологічного (Волоські скелі), мінералогічного, геоботанічного, екологічного видів туризму Дніпровський край може запропонувати потенційним туристам знайомство із своїм промисловим комплексом, що є одним із найбільших в державі, а за деякими параметрами – й унікальним. Найвідомішими туристичними об'єктами є культурно-архітектурні пам'ятки в с. Старі Кодаци, місця боїв козацьких військ з польською шляхтою, історико-культурні пам'ятки Дніпропетровська, садиба-музей Д. І. Яворницького, місця, пов'язані з форсуванням Дніпра в роки другої світової війни, скіфські кургани IV ст. до н. е., майдани, місця розташування козацьких січей, музей мистецтва Петриківського художнього орнаменту в с. Петриківка [51].

Туристичний ринок області конкурентоспроможний, що сприяє розвитку Дніпропетровського краю, як в економіці так і для добробуту громадян.

Для майбутнього розвитку соціально-економічної сфери області були реалізуються низка програм у сфері туризму:

- Програма збереження та розвитку об'єктів культурної та природної спадщини, елементів нематеріальної культурної спадщини, розташованих на території Дніпропетровської області, на 2014-2025 роки (від 31.01.2014 №524-25/VII, від 27.03.2020 №578-22/VII). Цілями програми є : розвиток, охорона, популяризація і забезпечення життєдіяльності, цілісності та автентичності об'єктів культурної та природної спадщини, елементів нематеріальної культурної спадщини Дніпропетровщини, забезпечення належного рівня їх збереження та використання в суспільному житті, удосконалення ведення обліку, створення більш сприятливих умов для розвитку сфери охорони культурної та природної спадщини, розвитку міжрегіонального, міжнародного співробітництва.

- Програма розвитку туризму у Дніпропетровській області на 2014- 2022 роки (від 20.06.2014 №532-26/ VII, від 07.12.2018 №419-15/VII). Цілями програми є: формування виняткового і різноманітного туристичного продукту регіону, просування його на внутрішньому та міжнародному ринках шляхом рекламно-інформаційної кампанії, розвиток туристичної інфраструктури належного рівня та стану.

- Програма розвитку культури у Дніпропетровській області на 2017-2020 роки (від 02.12.2016 №121-7/ VII, від 16.08.2019 №474-17/VII) Головна ціль це створення економічних та організаційних умов для подальшого збереження і розвитку культурно-мистецької сфери регіону.

- Програма розвитку Українського козацтва в Дніпропетровській області на 2008-2020 роки (від 23.05.2008 №413-15/VII, від 13.12.2019 №542-20/VII). Цілю є відродження і розвиток історичних, патріотичних, господарських та культурних традицій і цінностей Українського козацтва, виховання у громадян національної свідомості, поваги до історії України, консолідації українського

народу, збереження історико-культурної спадщини краю [47].

Дані програми покликані реалізувати сильні сторони та можливості Дніпропетровської області у сфері туризму (таблиця 2.3.2).

Таблиця 2.3.2

SWOT аналіз сфери туризму в Дніпропетровській області [40]

СИЛЬНІ СТОРОНИ	СЛАБКІ СТОРОНИ
<p>Розвинений залізничного транспорту, наявність річкових портів.</p> <p>Розвинені зовнішньоекономічні зв'язки.</p> <p>Вигідне географічне розташування.</p> <p>Наявність міжнародних аеропортів у м. Дніпрі та аеродром у м. Кривому Розі.</p> <p>На території області проходить найбільша річка України та третя в Європі – р. Дніпро.</p> <p>Розвинені системи тролейбусного, трамвайного і метрополітенівського транспорту у великих містах області.</p> <p>Активна позиція Дніпропетровської обласної адміністрації та Дніпропетровської обласної ради щодо захисту навколишнього середовища та поліпшення екологічного стану регіону.</p> <p>Наявність природних ресурсів (зокрема водних).</p> <p>Достатня кількість туристичних атракцій.</p> <p>Висококваліфікований персонал у туристичній галузі.</p> <p>Наявність середніх та вищих навчальних закладів туристичного бізнесу.</p> <p>Розповсюджена мережа культурних закладів.</p>	<p>Техногенне забруднення атмосферного повітря, ґрунтів і ґрунтових вод.</p> <p>Низька якість дорожнього покриття на автошляхах.</p> <p>Річка Дніпро майже не використовується для пасажирських перевезень.</p> <p>Міжнародний аеропорт у м. Дніпрі використовує меншу кількість своїх можливостей.</p> <p>Застарілий парк міського електричного транспорту.</p> <p>Забруднення атмосферного повітря викидами з металургійних комбінатів м. Кривого Рогу, Кам'янського, Дніпра.</p> <p>Занедбаність об'єктів туристичної спадщини.</p> <p>Нераціональність у використанні наявних природних ресурсів.</p> <p>Відсутність інвестицій у розвиток не лише інфраструктури, але й туризму в цілому.</p> <p>Відтік кваліфікованих кадрів за кордон.</p> <p>Низька зацікавленість мешканців області подорожувати своїми і сусідніми районами.</p>
МОЖЛИВОСТІ	ЗАГРОЗИ
<p>Державна підтримка розвитку малого бізнесу.</p> <p>Виконання державної програми з будівництва та ремонту автодоріг</p> <p>Відновлення річкового судноплавства Дніпром від Києва до Херсону.</p> <p>Розвиток туристичної галузі в Україні.</p> <p>На охорону навколишнього середовища у Дніпропетровській області виділяються кошти з державного бюджету (у 2018 р. 27,6 % усіх витрат на зазначені цілі по Україні).</p> <p>Розвиток мережі середніх та вищих навчальних закладів, що готують фахівців туристичного спрямування.</p>	<p>Скорочення частки працездатного населення, як наслідок – збільшення соціального й фінансового навантаження на одного працюючого.</p> <p>Подальше погіршення екологічного стану р. Дніпро та її басейну.</p> <p>Техногенні катастрофи на підприємствах металургійної та хімічної промисловості, енергетики.</p> <p>Відтік талановитої молоді за кордон.</p>

Дніпропетровщина має великий потенціал у санітарно-курортному спрямуванні та у сільському туризмі. Є багато можливостей у розвитку цих напрямків але однією з головних проблем у розвитку туризму області є нераціональне використання туристичних ресурсів або занедбаність також однією з проблем є низький рівень обслуговування. Область надає кваліфіковані кадри у туристичній сфері, але більшість працівників від'їжджають за кордон, а інші не зацікавлені у розвитку рідного краю. Ще однією з проблем є погано розвинений рівень туристичної інфраструктури та невідповідність світовим стандартам.

Транспортна інфраструктура області також добре розвинена але її стан дуже незадовільний і відновлення транспорту повинно бути у пріоритеті області. Важливим є інформування населення про туристичні ресурси, об'єкти, заклади відпочинку та розваг, тури, туристичні послуги тощо. Але це також можна віднести до проблем розвитку туризму в області.

Але є й позитивні сторони у туристичній сфері Дніпропетровщини. У м. Дніпро 16 січня 2015 року відкрито навчально-консультаційний центр з туризму, краєзнавства та екскурсій. Ця подія відбулася в рамках проекту державно-приватного партнерства Департаменту культури, туризму, національностей та релігій, Дніпро ОДА та Дніпропетровського університету імені А. Нобеля.

У тому ж році створено перший мобільний додаток про цікаві туристичні місті та маршрути Дніпропетровської області. У додатку «Тур Дніпро» можна обрати екскурсійний маршрут по місту Дніпро, знайти опис цікавих місць, їх фото та розташування на карті, підібрати найзручніший спосіб переміщення обраним шляхом.

Також у планах міста є розробка аудіоекскурсій містом Дніпро, розвинути подієвий туризм на фестивалі та розробка нових екскурсій на фабрики та заводи (однією з найцікавіших таких є екскурсія на завод «Інтерпайп сталь», що поєднує інноваційні технології та сучасне мистецтво).

У 2017 році у Дніпропетровській області Всесвітній день екскурсовода

відзначали безкоштовними екскурсіями та молодіжним форумом.

Існує молодіжний проект – «КОМПАС.DP». Сенси цього проекту показати, що у кожному куточку області є привабливі місця тому молодь із Дніпра, Кам'янського, а також Покровського, Дніпровського та Васильківського районів, зняли відео про найулюбленіші місця для відпочинку.

Отже, в Дніпропетровській області є потужний туристичний потенціал, але туристичні ресурси недостатньо використовуються та деякі перебувають у неналежному стані. Загалом туризм розвивається і сприяє покращенню економічного стану області.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Відповідно до визначених у роботі мети і завдань отримані результати, які дають можливість зрозуміти у якому стані знаходиться туризм та туристична інфраструктура у Дніпропетровській області і зробити відповідні висновки.

1. Туристична інфраструктура відіграє важливу роль у розвитку індустрії туризму. Структура туристичної інфраструктури є досить різноманітна і покликана забезпечувати задоволення усіх потреб подорожуючої людини. Всі елементи інфраструктури тісно взаємопов'язані між собою, що потребує ефективного управління кожним із них для успішного функціонування всієї індустрії туризму.

2. Дивлячись на історію та статистику готельного господарства Дніпропетровщини можна сказати, що воно розвивається й головними все ж таки залишаються бізнес туристи. Найкраще розвивається саме адміністративний центр – місто Дніпро, а ось інші міста в області не настільки стрімко розростаються. В області добре розвинена транспортна інфраструктура і це є позитивним моментом у її подальшому розвитку. Тому поступовий розвиток туристичної інфраструктури та історія краю території Дніпропетровщини дозволив сформувати відповідний рівень інфраструктурного забезпечення туризму, який потребує подальшого підвищення для відповідності міжнародним нормам обслуговування туристів. В Дніпропетровській області знаходиться 8,6 % (від загальної кількості) підприємств готельного господарства розташовано. Це пов'язано з високим рівнем їх індустріального розвитку, наявністю центрів туристичних потоків та курортної місцевості. На сьогоднішній час готельний бізнес є важливим елементом соціальної сфери, який водночас відіграє важливу роль у підвищенні ефективного громадського виробництва та відповідає росту життєвого рівня населення. Кількість суб'єктів підприємницької діяльності Дніпропетровської

області постійно зростає й розширюється. Але готелів високого класу в області мало, більшість готелів стандартні та не мають своєї родзинки і рівень обслуговування не досягає європейських стандартів.

3. Туристичний бізнес – це складний процес комплектації туристичного продукту, які залежать від різних видів сервісу – транспорт, харчування, розміщення і т. п. Тому здійснення туристичної діяльності базується на чіткій правовій основі, яку становить Конституція України, міжнародно-правові акти у сфері туристичної діяльності, Закон України «Про туризм» як спеціальний нормативно-правовий акт, галузеве законодавство та підзаконні нормативно-правові акти у сфері туризму.

4. Готельно-ресторанне господарство є головним фактором і основною складовою туристичної інфраструктури, відіграє важливу роль на ринку туристичних послуг. Ця сфера в комплексі туристичних послуг світового господарства розвивається швидкими темпами і в перспективі, згідно прогнозів відомих профільних організацій, може стати найбільш важливим сектором туристичної діяльності. Дніпропетровська область є однією з провідних у готельно-ресторанному секторі, але якість обслуговування та послуги ще потребують удосконалення організації та модернізації. На етапі становлення ринкових відносин в нашій країні та області перед підприємствами ресторанного господарства постає проблема організації своєї діяльності в нестійких умовах середовища, де немає стабільності ні політичних, ні економічних, ні соціальних факторів. Всі ці фактори потребують активізації підприємницьких ініціатив щодо організації відповідних умов виробництва для постійного підвищення ефективної діяльності підприємства.

5. Наявність унікальних природних лікувальних ресурсів, відомостей щодо їх сучасного стану, розвинутої інфраструктури, санаторно-лікувальних закладів становлять той базовий потенціал, завдяки якому розвивається область у туристичній сфері. Про санітарно-курортні заклади області можна сказати, що вони функціонують та розвивають свої можливості попри незадовільний екологічний стан області. Адже Дніпропетровщина – це промисловий центр і

екологія міста відштовхує багатьох туристів. Розвиваються та працюють заклади завдяки працівникам промислового сектору, дітям та воїнам АТО. Дніпропетровська область багата на природні туристичні ресурси, але використовує їх не повною мірою.

6. У Дніпропетровській області є потужний туристичний потенціал, але ці ресурси недостатньо використовуються або перебувають у неналежному стані. Туризм розвивається і сприяє покращенню економічного стану області. Сьогодні Дніпропетровщина пропонує чимало екскурсійних об'єктів та туристичних маршрутів, різноманітні програми перебування – екскурсії, відвідування театрів, спортивних видовищних змагань тощо. І область, і місто Дніпро мають що запропонувати відвідувачам.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про туризм: Закон України від 18.11.2003 р. № 1282–IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 10.03.2020).
2. Послуги туристичні. Класифікація готелів : ДСТУ 4269:2003. – [Чинний від 2004-01-09]. – К. : Держспоживстандарт України, 2004. – 13 с. – (Державний стандарт України).
3. Абрамов В. В. Історія туризму : підручник / В. В. Абрамов, М. В. Тонкошкур. – Харків : Харківська національна академія міського господарства, 2010. – 294 с.
4. Аналіз стану та визначення тенденцій соціально-економічного розвитку Дніпропетровської області та її адміністративно-територіальних одиниць за 2014-2018 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://adm.dp.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/analizStanuTaviznachennjaTendenciy_2019.pdf (дата звернення: 12.04.2020).
5. Афанасьєв О. Є. Дніпропетровщина туристська / О. Є. Афанасьєв // Краєзнавство. Географія. Туризм. – 2012. – № 36 (761). – С. 3-19.
6. Баженова С. Е. Туроперейтинг : навч. посіб. / С. Е. Баженова. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський нац. ун-т ім. Івана Огієнка, 2013. – 219 с.
7. Будинок Хреннікова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ru.wikipedia.org/wiki/Дом_Хренникова (дата звернення: 18.03.2020).
8. Гаврилюк С. П. Туристичне підприємство як суб'єкт конкуренції на ринку туристичних товарів та послуг в Україні / С. П. Гаврилюк // Матеріали Міжнародного конгресу «Проблеми інформатизації рекреаційної та туристичної діяльності в Україні: перспективи культурного та економічного розвитку». – Трускавець, 2000. – С. 145-149.
9. Гірняк Л. І. Сучасний стан, перспективи та тенденції розвитку ресторанного господарства в Україні [Електронний ресурс] / Л. І. Гірняк, В. А.

Глагола. – Режим доступу: http://market-infr.od.ua/journals/2018/16_2018_ukr/13.pdf (дата звернення: 11.04.2020).

10. Головка О. М. Організація готельного господарства: навч. посіб. / О. М. Головка, Н. С. Кампов, С. С. Махлинець. – К. : Кондор, 2012. – 338 с.

11. Головне управління статистики у Дніпропетровській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dnprstat.gov.ua/statinfo%202015/tur/include/tur1.pdf> (дата звернення: 15.04.2020).

12. Державна служба автомобільних доріг України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukravtodor.gov.ua> (дата звернення: 11.04.2020).

13. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 18.04.2020).

14. Дніпропетровська область [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.com.ua/ukr/RegionsPotential/Dnipropetrovsk/> (дата звернення: 15.04.2020).

15. Долгопола Г. Є. Туристична інфраструктура: до проблеми визначення та функціонування державно-приватного партнерства [Електронний ресурс] / Г. Є. Долгопола, Я. С. Коробейнікова. – Режим доступу: https://tourlib.net/statti_ukr/dolgopola.htm (дата звернення: 17.03.2020).

16. Дядечко Л. П. Економіка туристичного бізнесу : навч. посіб. / Л. П. Дядечко. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 224 с.

17. Екологічний паспорт Дніпропетровської області за 2017 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://adm.dp.gov.ua/storage/app/media/EKOLOGIA/ekologichnij_pasport_2017_rik.pdf (дата звернення: 12.04.2020).

18. Інфраструктура туризму. Географія туризму : навчальні матеріали онлайн [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://pidruchniki.com/1719051243757/turizm/infrastruktura_turizmu (дата звернення: 12.03.2020).

19. Карась О. С. Стан і перспективи розвитку пасажирських авіаційних перевезень в Україні / О. С. Карась // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – 2012. – № 1. – С. 73-80.

20. Карташевського В. Ф. Роль інфраструктури у регіональному розвитку туризму / В. Ф. Карташевського // Культура народів Причорномор'я. – 2012. – № 221. – С. 47-49.
21. Катеринославська губернія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/Катеринославська_губернія (дата звернення: 10.04.2020).
22. Колективні засоби розміщування в Україні у 2011 році : статистичний бюлетень. – К. : Державна служба статистики України, 2012. – 190 с.
23. Колективні засоби розміщування в Україні у 2013 році : статистичний бюлетень. – К. : Державна служба статистики України, 2014. – 200 с.
24. Колективні засоби розміщування в Україні. Статистичний щорічник 2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kiev.ukrstat.gov.ua/p.php3?c=2697&lang=1> (дата звернення: 13.04.2020).
25. Корнева Д. А. Проблеми розвитку інфраструктури туризму [Електронний ресурс] / Д. А. Корнева. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/> (дата звернення: 20.03.2020).
26. Кравець А. В. Особливості розвитку туристичного бізнесу в Україні / А. В. Кравець, Х. Б. Чех // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. – 2013. – № 4. – С. 198-202.
27. Кривега К. В. Туристична інфраструктура: поняття та складові / К. В. Кривега // Гуманітарний вісник ЗДІА. – 2005. – Вип. 21. – С. 118-124.
28. Кузик С. П. Географія туризму : навч. посіб. / С. П. Кузик. – К. : Знання, 2011. – 271 с.
29. Любіцева О. О. Ринок туристичних послуг. Теоретико- методологічні основи дослідження туризму [Електронний ресурс] / О. О. Любіцева. – Режим доступу: https://tourlib.net/books_ukr/lubiceva_rtp12.htm (дата звернення: 13.03.2020).
30. Мальська М. П. Міжнародний туризм і сфера послуг : підручник / М. П. Мальська, Н. В. Антонюк. – К., 2008. – 661 с.
31. Мальська М. П. Організація готельного обслуговування : підручник /

М. П. Мальська, І. Г. Пандяк. – К., 2011. – 366 с.

32. Мартем'янова І. С. Туристичний потенціал Дніпропетровщини [Електронний ресурс] / І. С. Мартем'янова, А. С. Чура. – Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/naukova-statta-turisticnij-potencial-dnipropetrovsini-martemanova-i-s-cura-a-s-73739.html> (дата звернення: 18.04.2020).

33. Музеї Дніпропетровської області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.museum.dp.ua/museumcatalog.html> (дата звернення: 11.04.2020).

34. Оздоровлення дітей у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку влітку 2018 року. – К. : Державна служба статистики України, 2018. – 48 с.

35. Організація туристичної діяльності в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://library.if.ua/book/31/2027.html> (дата звернення: 14.03.2020).

36. Офіційний сайт Всесвітньої туристичної організації [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.unwto.org/> (дата звернення: 13.03.2020).

37. Офіційний сайт готелю Bartolomeo Best River Resort [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bartolomeo.com.ua/ru> (дата звернення: 12.04.2020).

38. Офіційний сайт готелю Асторія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.astoria.com.ua/?Ukrainian:Main> (дата звернення: 12.04.2020).

39. Офіційний сайт Гранд Готелю Україна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://grand-hotel-ukraine.dp.ua/> (дата звернення: 12.04.2020).

40. Офіційний сайт Дніпропетровської обласної державної адміністрації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://adm.dp.gov.ua/storage/app/media/STRATEGIA%20DO%202027/SWOT-analiz-2019.pdf> (дата звернення: 14.04.2020).

41. Офіційний сайт Укрзалізниці [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uz.gov.ua/index.php?m=info.news&f=Doc.View&p=news_1558.0.news&lng=ru (дата звернення: 15.04.2020).

42. Пам'ятки Дніпропетровської області [Електронний ресурс]. – Режим

доступу: https://ua.igotoworld.com/ua/poi_catalog/638-219-cathedrals-dnipropetrovsk-oblast.htm (дата звернення: 14.04.2020).

43. Паспорт Дніпропетровської області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://adm.dp.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/pasport_dnipropetrovska_oblast_2020_rozshirenij.pdf (дата звернення: 17.04.2020).

44. Природно-заповідний фонд Дніпропетровщини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://greenrest.dp.ua/index.php/rest/baza/76-priroda> (дата звернення: 11.04.2020).

45. Прихідько Д. О. Чинники розвитку підприємств індустрії гостинності м. Дніпропетровська [Електронний ресурс] / Д. О. Прихідько, О. П. Крупський. – Режим доступу: https://confcontact.com/2014_02_meshko/24_Prychidko.htm (дата звернення: 12.04.2020).

46. Пуцентейло П. Р. Економіка і організація туристично-готельного підприємництва [Електронний ресурс] / П. Р. Пуцентейло. – Режим доступу: <http://dSPACE.tneu.edu.ua/bitstream/> (дата звернення: 15.03.2020).

47. Регіональні програми Дніпропетровської області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://adm.dp.gov.ua/pro-oblast/rozvitok-regionu/regionalni-programi> (дата звернення: 17.04.2020).

48. Санаторно-курортні та оздоровчі заклади / Головне управління статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/tyr/tyr_u/skz2006_u.htm (дата звернення: 18.04.2020).

49. Соціальні та муніципальні проекти міста Кривий Ріг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://trnvk.gov.ua/ua/news/pg/50919417606436_n/ (дата звернення: 11.04.2020).

50. Стан та перспективи розвитку інфраструктури регіонів України. – К. : Friedrich ebert stiftung, 2015. – 118 с.

51. Тенденції розвитку туристичної індустрії в Дніпропетровській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.confcontact.com> (дата звернення: 12.04.2020).

52. Типологія туристичних підприємств [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://pidruchniki.com/1376102543688/turizm/tipologiya_turistichnih_pidpriyemstv (дата звернення: 13.03.2020).

53. Транченко Л. В. Значення туристичної галузі в системі розвитку національної економіки / Л. В. Транченко, Л. Г. Коваленко // Економіка. Менеджмент. Бізнес. – 2015. – № 1 (11). – С. 88-92.

54. Туризм та його світовий розвиток. Історія туризму, зміст та основні поняття [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ru.osvita.ua/vnz/reports/tourism/36425/> (дата звернення: 18.03.2020).

55. Туристична діяльність в Україні у 2017 році. – К. : Державна служба статистики України, 2018. – 90 с.

56. Укрморрічінспекція [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sismit.gov.ua> (дата звернення: 10.04.2020).

57. Федорченко В. К. Історія туризму в Україні : навч. посіб. / В. К. Федорченко, Т. А. Дьорова. – К. : Вища школа, 2002. – 195 с.

58. Юрченко О. Є. Інфраструктура туризму / О. Є. Юрченко, С. О. Юрченко // Туризм і системі пріоритетів регіонального розвитку : монографія / за ред. проф. В. В. Александрова. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2010. – С. 212-235.

59. Юхновська Ю. О. Сучасний стан транспортної інфраструктури туристичної галузі України / Ю. О. Юхновська // Збірник матеріалів конференції «Перспективи розвитку морської інфраструктури України в Чорноморсько-Азовському регіоні». – Одеса, 2008. – С. 21-26.

60. 24 українських ресторани увійшли в американський рейтинг закладів із найкращими винними картами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://hmarochos.kiev.ua/2019/07/03/24-ukrayinskyh-restorany-uvijshly-v-amerykanskyj-rejtyng-zakladiv-iz-najkrashhymy-vynnymy-kartamy/> (дата звернення: 16.04.2020).